

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В.Н.
КАРАЗІНА**

**Економічний факультет
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування**

**ДИПЛОМНА РОБОТА МАГІСТРА
НА ТЕМУ:**

**«Фінансова стійкість банків та її вплив на сталий розвиток
національної економіки: аспекти фінансової стабільності та
соціальної відповідальності»**

Галузь знань: 07 «Управління та адміністрування»

Спеціальність: 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок»

Освітньо-кваліфікаційний рівень: магістр

Кваліфікація: магістр з фінансів, банківської справи та страхування

Виконавець:

Величко Ілля Дмитрович,
студент 6 курсу, гр. ЕФ-61

Науковий керівник:

Дорошенко Надія Олександрівна,
кандидат економічних наук, доцент

Дипломна робота магістра допущена до захисту
рішенням кафедри фінансів та кредиту

Протокол № _____ від «___» _____ 202__ р.
Зав. кафедри _____ проф. Глущенко В.В.

Харків 2024

АНОТАЦІЯ

Величко І.Д. Фінансова стійкість банків та її вплив на сталий розвиток національної економіки: аспекти фінансової стабільності та соціальної відповідальності. – Рукопис

Дипломна робота магістра.

Спеціальність 072 – "Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок".

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. - Харків, 2024.

Дипломна робота присвячена дослідженню фінансової стійкості Українських банків. А особливо її роль у забезпеченні сталого розвитку національної економіки. Розглядається поняття сталого розвитку, фінансової стійкості. Визначено її ключові показники, сучасний стан цих показників в Україні. Оцінено вплив на макроекономічну стабільність.

Особлива увага приділена аналізу фінансових ризиків та їх впливу на діяльність банківської системи в умовах сучасних криз. Проаналізовано можливі способи попередження, уникнення, зменшення негативних наслідків цих ризиків.

У дослідженні розглянуто роль соціальної відповідальності банків з точки зору фактора підвищення фінансової стійкості. В особливості її взаємозв'язок з підтримкою економічного зростання.

Розроблено рекомендації щодо вдосконалення механізмів управління ризиками, підвищення капітальної адекватності, ліквідності українських банків. Дані рекомендації можуть бути використані в стратегічному плануванні діяльності банківських установ. Або ж їх адаптації до кризових умов і формуванні державних програм підтримки банківського сектору.

Ключові слова: фінансова стійкість, банківська система, ризики, соціальна відповідальність, сталий розвиток, економічна стабільність, криза, капітал, ліквідність, регулювання, стабільність.

ANNOTATION

Velychko I.D. Financial stability of banks and its impact on the sustainable development of the national economy: aspects of financial stability and social responsibility. – Manuscript

Thesis of master's degree.

Specialty 072 – "Finance, Banking and insurance"

V. N. Karazin Kharkiv National University. - Kharkiv, 2024

The thesis is devoted to the study of the financial stability of Ukrainian banks. And especially its role in ensuring the sustainable development of the national economy. The concept of sustainable development, financial stability is analyzed. Its key indicators, the current state of these indicators in Ukraine are determined. The impact on macroeconomic stability is assessed.

Special attention is paid to the analysis of financial risks and their impact on the activities of the banking system in the context of modern crises. Possible ways of preventing, avoiding, reducing the negative consequences of these risks are analyzed.

The study considers the role of social responsibility of banks from the point of view of a factor in increasing financial stability. In particular, its relationship with supporting economic growth.

Recommendations have been developed to improve risk management mechanisms, increase capital adequacy, liquidity of Ukrainian banks. These recommendations can be used in strategic planning of banking institutions. Or their adaptation to crisis conditions and the formation of state programs to support the banking sector.

Keywords: financial stability, banking system, risks, social responsibility, sustainable development, economic stability, crisis, capital, liquidity, regulation, stability

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
Розділ 1. Теоретичні основи фінансової стійкості банків та її роль у розвитку економіки.....	7
1.1. Поняття та показники фінансової стійкості банків	7
1.2. Фінансова стійкість банків у контексті національної економіки	19
1.3. Теоретичні підходи до оцінки та ризику у контексті фінансової стійкості банків	28
Розділ 2. Аналіз фінансової стійкості банків та її вплив на сталий розвиток .	38
2.1. Оцінка фінансової стійкості банків в Україні: результати та майбутні перспективи	38
2.2. Вплив фінансової стійкості на сталий розвиток національної економіки	48
2.3. Практичні аспекти забезпечення фінансової стійкості банків в умовах криз	55
Розділ 3. Соціальна відповідальність банків та її взаємозв'язок із фінансовою стійкістю	64
3.1. Поняття та основні напрямки соціальної відповідальності банків	64
3.2. Соціальна відповідальність банків як фактор фінансової стійкості	77
3.3. Вплив соціальної відповідальності банків на сталий розвиток національної економіки	83
ВИСНОВКИ	91
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	94

ВСТУП

Фінансова стійкість банківської системи – це, без сумніву, одна з найголовніших умов стабільності економічної системи будь-якої країни. Тому що сектор банків виконує дуже важливі ролі: забезпечення руху фінансових ресурсів, фінансування та підтримка бізнесу, сприяння інвестиційної активності. Також доцільно сказати, що у сучасному глобалізованому світі стійкість банків визначає рівень довіри з боку внутрішніх та міжнародних інвесторів. А ще впливає на макроекономічну стабільність і є серйозним аргументом при залученні іноземних інвестицій.

Ми вважаємо, що це питання для України – надважливе. Бо наша банківська система функціонує в умовах значних внутрішніх і зовнішніх викликів. Серед них можна виділити: повномасштабне вторгнення Росії в Україну, економічна нестабільність, масова міграція. І як наслідок цього витікає високий рівень непрацюючих активів, інфляційні ризики та залежність від зовнішніх фінансових ринків, інвестицій. І звісно ж, при цьому всьому, сучасна банківська система повинна відповідати не лише економічним, а й соціальним стандартам. Це передбачає інтеграцію принципів соціальної відповідальності у свою діяльність. Можна сказати, що вони стали новим етапом розвитку банківської справи, тому їх обов'язково буде розглянуто в даній роботі. Минулі глобальні кризи вже неодноразово продемонстрували нам необхідність посилення уваги до фінансової стійкості серед банків. Бо ж недотримання цієї стійкості може призвести до масштабних системних ризиків. Вони здатні дестабілізувати не лише банківський сектор, але й всю економіку. Аналогічно, війна в Україні – новий глобальний ризик даного типу. Пов'язані з нею економічні виклики показали нам наші слабкі місця, необхідність вдосконалення стратегій управління ризиками та швидкої адаптації банків до кризових умов.

При найкращих обставинах інтеграція соціальної відповідальності в діяльність банківських установ не лише підвищує їхню репутацію серед клієнтів, а ще сприяє сталому розвитку економіки. В особливості через

стимулювання інвестицій, підтримку малого та середнього бізнесу, реалізацію соціально важливих проектів. Як висновок - дослідження фінансової стійкості в банківській сфері, у взаємозв'язку з їхньою соціальною відповідальністю, є не лише науково, а й практично важливим для підтримки економіки України в такі важкі часи.

Дана тема є досить популярною серед наукових робіт як українських, так і закордонних вчених. Її часто розглядають в тих чи інших аспектах, об'ємі, контексті. Наприклад, серед вітчизняних: С. Мороз, Ю. Гриценко, А. Пересада, І. Луценко, Ж. Дованя, В. Коваленко. А серед іноземних виділились Ч. Кіндлебергер, Г. Ван Хорн, Р. Мертон, М. Кінг, П. Роуз, Р. Шіллер. Однак, звісно, в роботах цих науковців неможливо знайти вплив сучасної української війни на даний важливий аспект економіки. Саме це наголошує на важливості та актуальності дослідження фінансової стабільності банків в умовах війни, що й буде зроблено в даній роботі.

- Мета і завдання дипломної роботи

Метою роботи є: дослідження сучасного стану, розробка науково обґрунтованих підходів, практичних рекомендацій щодо підвищення фінансової стійкості українських банків. Із урахуванням аспектів актуальних ризиків і соціальної відповідальності для забезпечення сталого розвитку національної економіки.

- Для досягнення мети поставлено такі завдання:

Першочергово - проаналізувати теоретичні основи фінансової стійкості банків та її складові. Далі: дослідити вплив фінансової стійкості банків на макроекономічну стабільність; оцінити сучасний стан банківської системи України в контексті фінансової стійкості; виявити основні внутрішні та зовнішні чинники, впливаючі на фінансову стабільність банків України. І як наслідок, обґрунтувати роль соціальної відповідальності банківських установ у підтримці їхньої стійкості. І розробити рекомендації для посилення

фінансової стійкості українських банків з урахуванням соціально-економічних аспектів.

- Об'єкт і предмет дослідження

Об'єктом дослідження є банківська система України в умовах кризової ситуації, викликаною повномасштабної війною. Предметом дослідження є фінансова стійкість банків - основа для забезпечення сталого розвитку національної економіки. З акцентом на інтеграцію соціальної відповідальності в банківську діяльність.

- Методи наукового дослідження

Для досягнення поставленої мети дослідження було використано великий комплекс методів, що забезпечують всебічний аналіз та обґрунтування результатів:

1. Аналіз, графічний аналіз, індукція та дедукція. Необхідні для вивчення, моделювання закономірностей, систематизації та інтерпретації наявних даних з фінансової стійкості.

2. Синтез, групування, класифікація – використовувались при поєднанні отриманих висновків у єдину систему, яка б враховувала всі аспекти розглянутої теми.

3. А також більш поглиблені в тему методи, такі як: аналіз ризиків, сценарний аналіз, економіко-математичне моделювання та ранжування.

- Інформаційна база дослідження

Дослідження базується на офіційних документах Національного банку України, звітах українських банків. А також міжнародних фінансових організацій, наукових працях вітчизняних та зарубіжних дослідників, статистичних даних про діяльність банківської системи України, аналітичних та статистичних наукових порталах.

- Наукова новизна результатів дослідження

У даній роботі було узагальнено всі важливі аспекти фінансової стійкості банків та обґрунтовано її взаємозв'язок зі сталим розвитком економіки. Також розроблено підходи до оцінки банківської фінансової

стійкості із урахуванням сучасних соціальних аспектів та доказано їх вплив. Наступним було узагальнено можливі шляхи інтеграції соціальної відповідальності у стратегії забезпечення банківської стійкості. І як висновок - запропоновано рекомендації для удосконалення механізмів підвищення стабільності банківської системи України.

- Практичне значення отриманих результатів

Результати дослідження можуть бути використані у стратегічному плануванні банківської діяльності, вдосконаленні регуляторних вимог Національного банку України. А ще у формуванні державних програм з підтримки банківської системи країни. І особливо її адаптації до сучасних умов війни.

- Структура дипломної роботи

Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг роботи – 106 сторінок, 90 сторінок основного тексту. Включає 11 таблиць, 3 рисунки і 103 використаних джерела.

Розділ 1. Теоретичні основи фінансової стійкості банків та її роль у розвитку економіки

1.1. Поняття та показники фінансової стійкості банків

Фінансова стійкість є важливим індикатором здатності банку протистояти впливам негативних чинників. Вони можуть виникати як у внутрішньому, так і у зовнішньому середовищі. Безумовно, в умовах глобальної фінансової нестабільності забезпечення фінансової стійкості є ключовим банківським фактором для підтримки стійкості всієї фінансової системи країни.

В науковій літературі існує кілька підходів до визначення поняття фінансової стійкості банків, наприклад, фінансова стійкість банку – це здатність банківської установи забезпечувати своє функціонування, виконуючи фінансові зобов'язання перед контрагентами, клієнтами та регуляторами. Навіть в умовах негативного впливу зовнішніх факторів [1]. Я вважаю, що це поняття охоплює широкий спектр аспектів: капітальна адекватність, ліквідність, ефективне управління ризиками, рентабельність і здатність адаптуватися до змін на фінансовому ринку.

Аналізу даного поняття та основних аспектів його забезпечення в контексті банків присвячені праці багатьох вітчизняних та зарубіжних науковців. Наприклад, наші вітчизняні О. Дзюблик, Ж. Довгань, В. Коваленко. А також В.Вітлінський, С. Халява, Н. Шелудько, В. Пантелєєв, які приділяли особливу увагу проблемам регулювання фінансової стійкості на рівні держави. І. Васькович зазначає, що фінансова стабільність – це не тільки якісна, а й кількісна характеристика здатності системи трансформувати банківські ресурси. Та з максимальною ефективністю та мінімальними ризиками виконувати свої функції, витримуючи вплив зовнішніх і внутрішніх факторів.

Серед іноземних дослідників можна виділити П. Дібвіга, Р. Кемпбелла, Р. Міллера, П. С. Роуз, Р. Шіллера. К. Руза досліджував в цілому всю динаміку банківської системи і середовище, в якому ведуть роботу банківські установи.

Щоб проаналізувати це середовище, він вивів показник аналізу стійкості та стабільності системи банківських установ. Р. Шіллер визначив фінансову стійкість банку як загальну результативність усіх складових його стійкості в менших аспектах. Наприклад, через обсяг та структуру власних ресурсів, норму прибутку власного капіталу, рівень прибутковості, ефективністю власного капіталу, результатами за показниками ліквідності, обсягами його доданої вартості, створеної в процесі роботи.

Але й фінансова стійкість також визначається як здатність банку своєчасно реагувати на зміни у внутрішньому і зовнішньому середовищі. Це включає і економічні, і ринкові ризики. У даному контексті важливим є не лише утримання стабільної діяльності, але й здатність уникати банкрутства та мінімізувати ризики, що виникають у процесі управління активами та зобов'язаннями [2].

Фінансова стійкість банків стає ключовою умовою для забезпечення ефективної діяльності банківської системи та її надійності.

Вона ґрунтується на поєднанні декількох ключових показників, які свідчать про його здатність стабільно функціонувати в довгостроковій перспективі. Це: капітальна адекватність, ліквідність, якість активів, управління ризиками, рентабельність та чутливість до ринкових змін.

У зв'язку з цим можна виділити три основні фактори, що визначають фінансову стійкість банківської установи: внутрішні операції банку, зовнішні економічні умови та загальне фінансове середовище [3].

Головним, як на мене, аспектом в понятті фінансової стійкості є її тісний зв'язок із стабільністю банківської системи всієї країни. Зниження фінансової стійкості окремого банку може мати каскадний ефект і призвести до дестабілізації всієї системи, тому цей зв'язок особливо очевидний під час глобальних економічних криз, коли фінансові інститути стикаються з ризиками дефолтів і масового відтоку капіталу. Як приклад можу навести кризу 2008 року, що продемонструвала втрату стійкості окремих великих банків і приведення до кризових явищ в усьому секторі [4].

Фінансова стійкість є не лише економічною категорією, але й важливим регуляторним показником, тобто центральні банки та інші регуляторні органи уважно слідкують за показниками фінансової стійкості комерційних банків, щоб запобігти кризовим ситуаціям і забезпечити макроекономічну стабільність.

Тому такі показники, як рівень ризикових кредитів, ліквідність, достатність капіталу, якість активів, визначають стійкість банку на ринку та його здатність уникнути банкрутства [5].

Загалом це поняття можна визначити як системне явище. Бо воно охоплює декілька взаємопов'язаних компонентів, які забезпечують здатність банку ефективно функціонувати навіть у разі несприятливих умов. Це поняття охоплює всі головні елементи, кожен з яких є важливим показником фінансової надійності. Стабільна банківська система, в якій фінансово стійких банків більший відсоток - основа для економічного розвитку та інвестиційної привабливості країни.

Оцінка фінансової стійкості банків ґрунтується на аналізі ключових показників. Вони дозволяють визначити здатність банківської установи підтримувати стабільність та ефективність своєї діяльності навіть у складних економічних умовах, вони: слугують індикаторами для регуляторів, інвесторів і клієнтів, дозволяючи оцінити рівень ризику, пов'язаний із банком. До основних показників зазвичай відносять:

1. Капітальна адекватність (Capital Adequacy Ratio – CAR)

Я рахую, що це найважливіший критерій оцінки. Бо показник визначає спроможність банку покривати свої ризики за рахунок власного капіталу і не покладатися на зовнішні джерела фінансування.

CAR вимірюється як відношення капіталу банку до його ризиково-зважених активів. Відображає його здатність витримати можливі збитки. Регуляторні вимоги до капітальної адекватності зазвичай встановлюються центральними банками та міжнародними стандартами, такими як Базельський комітет з банківського нагляду.

Згідно з нормами Базель III, банки повинні підтримувати мінімальний рівень капітальної адекватності на рівні 8%, хоча в окремих країнах цей показник може бути вищим через додаткові національні вимоги, а високий рівень капітальної адекватності забезпечує банкам стійкість у періоди економічної нестабільності, захищаючи їх від банкрутства [6].

2. Ліквідність (Liquidity Ratios)

Також дуже важливий аспект. Бо ліквідність банку визначається його здатністю швидко виконувати свої короткострокові зобов'язання за рахунок наявних активів. Високий рівень ліквідності є критично важливим для забезпечення безперервної діяльності банку. Особливо в умовах фінансових шоків. Основними показниками ліквідності є:

- Liquidity Coverage Ratio (LCR) – показник відображає здатність банку покривати свої короткострокові зобов'язання (протягом 30 днів) високоякісними ліквідними активами. Відповідно до норм Базель III, LCR повинен перевищувати 100%. Це означає, що банк має достатньо ліквідних активів для покриття можливих відтоків коштів.
- Net Stable Funding Ratio (NSFR). Він вимірює рівень стабільного фінансування, яким банк забезпечений на довгостроковий період. NSFR повинен перевищувати 100%, що означає, що банк має достатньо стабільного фінансування для покриття довгострокових активів та операцій.

Ліквідність є одним із ключових елементів фінансової стійкості банку. Оскільки навіть прибуткові банки можуть стикнутися з банкрутством через дефіцит ліквідних активів для виконання зобов'язань [7].

3. Якість активів (Asset Quality)

Вона визначається часткою ризикових або проблемних активів у його портфелі. Проблемні активи, зокрема непогашені кредити або збиткові інвестиції, можуть негативно вплинути на фінансовий стан банку та його здатність підтримувати ліквідність і капітальну адекватність, основними індикаторами якості активів є:

- Частка проблемних кредитів (Non-Performing Loans – NPL) – відсоток кредитів, які не обслуговуються вчасно. Або ті, що мають високий ризик неповернення. Високий рівень NPL може свідчити про проблеми в кредитній політиці банку та загрозу його фінансовій стійкості.

- Коефіцієнт покриття резервами (Loan Loss Reserves) – цей показник визначає, наскільки добре банк підготовлений до втрат за проблемними кредитами, тому що високий рівень резервів дозволяє банку уникнути серйозних втрат у разі дефолтів позичальників [8].

Висока якість активів є запорукою стабільності банку. Без сумніву - проблемні активи можуть значно знизити його прибутковість та ліквідність.

4. Рентабельність (Profitability Ratios)

Рентабельність банку - здатність генерувати прибуток від своєї діяльності. Високий рівень прибутковості дозволяє банку збільшувати свій капітал, підтримувати ліквідність і знижувати залежність від зовнішнього фінансування. Декілька його показників:

- Показник рентабельності активів (Return on Assets – ROA). Відображає прибутковість активів банку. А високий ROA свідчить про ефективне використання банком своїх активів для отримання прибутку.

- Показник рентабельності власного капіталу (Return on Equity – ROE) – рівень прибутку, який банк отримує на кожен одиницю власного капіталу. Банк ефективно використовує власні ресурси для створення вартості для акціонерів, якщо цей показник на достатньому рівні [9].

5. Управління ризиками (Risk Management)

Також дуже важливе питання під час дослідження стабільності, бо банки повинні забезпечувати належне управління кредитним, ринковим, операційним та іншим видами ризиків, щоб уникати значних фінансових втрат.

Наприклад, як методи: регулярне стрес-тестування, розробка планів на випадок кризових ситуацій та хеджування ризиків. Дозволяють банкам знижувати вплив зовнішніх та внутрішніх загроз на їхню діяльність [10].

6. Чутливість до ринкових ризиків (Sensitivity to Market Risk)

Чутливість банку до ринкових ризиків (коливання валютних курсів, процентних ставок або змін на фондових ринках) в сучасних економічних умовах відіграє надважливу роль.

А для оцінки чутливості використовуються виміри, які відображають вплив зміни ринкових умов на прибутковість і капітал банку. Як приклад, чутливість до ринкових ризиків може бути знижена через диверсифікацію, застосування деривативів та хеджування валютних ризиків [11].

Вся фінансова система країни може постраждати від недостатнього рівня стійкості своїх банків. А тому, можна зробити висновок, що стійкість банків до зовнішніх і внутрішніх викликів - основа для нормального функціонування економіки. Бо банківські установи є основними провайдерами фінансових послуг і постачальниками кредитних ресурсів для бізнесу та домогосподарств.

Якщо банки функціонують стабільно, вони здатні забезпечувати безперервний рух фінансових потоків. А також підтримувати інвестиційну активність та сприяти економічному зростанню.

Несумлінно, банківська система - основа фінансової системи, бо вона займає центральне місце в фінансовій системі країни. Через банки проходить більшість грошових потоків та операцій, пов'язаних із кредитуванням, інвестиціями і платежами. Коли у банків виникають труднощі – з'являється загроза системної кризи для всієї економіки.

Банки забезпечують важливі функції: акумулювання заощаджень населення, фінансування державних і приватних проектів, обслуговування експортно-імпортних операцій і далі можна продовжувати дуже довго.

Стійкість фін та банківської системи дозволить уникнути ланцюгових реакцій. Це коли банкрутство одного або кількох банків може викликати паніку на ринку і спровокувати кризу ліквідності. Знаменитий приклад - фінансова криза 2008 року, тому що стала результатом масового дефолту іпотечних позичальників у США. І призвела до значних втрат у банківському

секторі, масового банкрутства банківських установ по всьому світу [12]. Це, в свою чергу, спричинило глобальну фінансову кризу, яка вплинула на всі сектори економіки.

Наступне, що я можу розглянути – це фінансова стійкість як інструмент запобігання системним кризам.

Вона виступає бар'єром для уникнення системних криз у фінансовій системі. Банки, які підтримують високі рівні капіталу та ліквідності, мають можливість зберігати свою діяльність у періоди економічної нестабільності. Наприклад, достатні резерви ліквідності та капіталу дають змогу поглинути шоки. Вони зазвичай викликані кризовими явищами на ринку. А успішні банки в змозі зберегти свої операції на стабільному рівні.

Регулятори фінансових ринків (центральні банки) приділяють особливу увагу за показниками фінансової стійкості банків. Насамперед для запобігання кризовим ситуаціям. Вони запроваджують вимоги до рівнів капіталу, ліквідності. Також нормативи щодо резервування проблемних активів, що дозволяє підвищити стійкість банківської системи до зовнішніх викликів [13].

Нестійкість банків може негативно вплинути не лише на банківський сектор. Я можу виділити ще страхові компанії, інвестиційні фонди, пенсійні фонди і т.д. Це відбувається тому що фінансові ринки взаємопов'язані. А проблеми одного банку можуть призвести до втрати довіри інвесторів до всієї фінансової системи. Масовий відтік капіталу, зниження інвестиційної активності та збільшення вартості запозичень – це лише деякі з наслідків нестабільності у банківській системі.

Втрата фінансової стійкості банків може призвести до скорочення кредитування, а це безпосередньо впливає на інвестиційну активність та розвиток реального сектору економіки, а без доступу до кредитних ресурсів компанії зіштовхуються з проблемами фінансування своєї діяльності, що може призвести до скорочення виробництва, зниження зайнятості та уповільнення економічного зростання.

У періоди криз банки зазвичай скорочують обсяги кредитування, що веде до пониження активності бізнесу та економіку в цілому [3].

Наступним я вважаю доцільним виділити стрес-тести та макропруденційна політику. Це дуже якісний та показовий елемент оцінки банку. Центральні банки та інші регулятори фінансового сектору регулярно проводять такі тести для банків, моделюючи різні сценарії розвитку економічних криз. А потім оцінюють як ці сценарії можуть вплинути на фінансову стійкість банківських установ. Стрес-тести дозволяють визначити, які банки мають найвищу ймовірність банкрутства в умовах кризи. Та які заходи необхідно запровадити для зміцнення їх стійкості. На основі результатів можна коригувати політику банківського нагляду, запроваджуючи додаткові вимоги до резервування або капіталу [4]. Макропруденційна політика (зокрема через впровадження таких механізмів) дозволяє мінімізувати системні ризики та підтримувати стабільність всієї фінансової системи.

Глобальні фінансові кризи завжди були серйозними випробуваннями для фінансових систем, особливо для банківських установ. Бо вони за своєю природою чутливі до змін економічної ситуації. Кожна з останніх криз виявила слабкі місця в банківських системах різних країн і підкреслила важливість фінансової стійкості для збереження макроекономічної стабільності.

1. Фінансова криза 2008 року. Була одною з найзначущих глобальних криз останніх десятиліть. Вони розпочалася в США через кризу на ринку субстандартного іпотечного кредитування. Ця криза швидко поширилася на весь світ і спричинила дефолти банків, серйозні проблеми в фінансовій системі багатьох країн, а основною причиною стало те, що багато банків накопичили значні обсяги іпотечних цінних паперів, а ті в свою чергу раптово втратили свою вартість після падіння цін на нерухомість.

Фінансова криза 2008 року показала, що навіть великі міжнародні банки, якщо їх капітал і ліквідність не відповідають рівню ризиків, можуть бути вразливими до системних ризиків.

Тому банки не змогли вчасно адаптуватися до нових умов і не мали достатніх резервів ліквідності та капіталу - зіткнулися з банкрутством. Наприклад, банк Lehman Brothers, чий крах став знаковим для кризи [14].

Після цієї кризи регулятори фінансового сектору по всьому світу запровадили нові стандарти управління ризиками, адекватності, ліквідності – це все для того, щоб підвищити стійкість банків до майбутніх криз. Базель III був наслідком цієї кризи. Саме він встановив жорсткіші вимоги до банківських установ, що включали підвищення мінімальних вимог до капіталу, впровадження нових показників ліквідності (LCR і NSFR), також стрес-тестування банків для оцінки їх здатності витримати економічні шоки [2].

2. Пандемія COVID-19 стала ще одним серйозним викликом для банківських систем по всьому світу.

Економічна діяльність різко скоротилася через запровадження локдаунів та обмежувальних заходів. Через це до значного падіння доходів як населення, так і бізнесу. І разом це збільшило ризик неповернення кредитів та зростання проблемних активів у банках. Банки опинилися в умовах різкого зниження попиту на кредити, відтоку коштів клієнтів і збільшення ризиків. Однак, доцільно буде виділити, що регулятори ввели низку антикризових заходів, щоб підтримати банківську систему:

- центральні банки знизили процентні ставки до історично низьких рівнів – це допомогло зберегти доступність кредитів для бізнесу і населення.
- банки отримали можливість реструктуризувати кредити позичальників, які опинилися у скрутному становищі через пандемію, що дозволило уникнути масових дефолтів [3].

Ця пандемія показала нам, що дуже важливим питанням є створення резервів ліквідності на випадок ось таких дуже різких кризових явищ, банки, змогли краще впоратися з економічними наслідками пандемії, лише коли які мали достатні запаси капіталу.

Стрес-тести, проведені в багатьох країнах під час пандемії, показали, що в багатьох випадках банківська система була більш стійкою, ніж під час кризи 2008 року, завдяки жорсткішим нормативам Базель III [4].

Наступним пунктом розгляну війну в Україні, яка розпочалася у 2022 році і створила нові виклики для банківської системи країни та світового фінансового ринку. Збройний конфлікт призвів до серйозних економічних втрат та руйнувань інфраструктури. Негативно вплинув на банківську систему України, а також на фінансові ринки, не оминувши Європу. Банківська система України отримала низку шоківих потрясінь: падіння ВВП, скороченням виробництва, відток інвестицій та зниженням доходів населення, міграція – це все вплинуло на здатність банків підтримувати свою роботу та виконувати зобов'язання перед клієнтами. Також юагато банків були змушені тимчасово закрити відділення в регіонах, де ведуться бойові дії або просто через розрушення [5].

Однак українська банківська система змогла уникнути масових банкрутств серед банків. НБУ відіграв важливу роль у стабілізації фінансової системи, запровадивши антикризові заходи (мораторій на валютні операції, підтримка курсу гривні та програми реструктуризації кредитів)

Це допомогло уникнути дефолтів багатьох банків та зберегти довіру населення до банківської системи [6].

Водночас вплив війни в Україні поширився і на міжнародний рівень: зростання цін на енергоносії, проблеми з постачанням сировини та загальне зростання інфляції у багатьох країнах. Тому це все сучасні нові виклики для банківських систем. Особливо в країнах Європи. Бо вони залежать від енергетичних ресурсів з регіону. У таких умовах банки змушені адаптуватися до нових ризиків і посилювати свої стратегії управління ризиками [7].

Регулятори ринку, ну наприклад стандартні: центральні банки, урядові органи, міжнародні організації та фінансові асоціації - відіграють вирішальну роль у забезпеченні фінансової стійкості банківських установ, бо їх діяльність спрямована на підтримку стабільності фінансової системи через регулювання

банківської діяльності, контроль за дотриманням нормативів ліквідності, капітальної адекватності, а також управління системними ризиками.

Першими розгляну центральні банки. Бо вони є основними регуляторами банківської системи. А їхні повноваження охоплюють широкий спектр функцій, спрямованих на забезпечення фінансової стабільності.

Одним із головних інструментів центральних банків я хочу виділити регулювання грошово-кредитної політики, що має під собою управління обліковою ставкою, проведення операцій на відкритому ринку, регулювання грошової маси та нагляд за банківським сектором. Під час криз, що дуже актуально, центральні банки відіграють надважливу роль у забезпеченні ліквідності для банківських установ через програми рефінансування та операції на міжбанківському ринку, і ось вже відомий приклад: під час фінансової кризи 2008 року багато центральних банків світу, включаючи Федеральну резервну систему США (ФРС) та Європейський центральний банк (ЄЦБ), запровадили надзвичайні заходи, такі як зниження процентних ставок та програми кількісного пом'якшення для підтримки всього банківського сектору [1].

Центральні банки, крім цього іншого, запроваджують жорсткіші вимоги до резервів та капіталу для зниження ризиків банкрутства банків. Мабуть, це стало особливо актуальним після фінансової кризи 2008 року і відтоді вони посилили контроль за дотриманням стандартів капітальної адекватності (наприклад, через Базельські угоди), щоб запобігти подібним ситуаціям у майбутньому [2].

Міжнародні організації. Відомі всім Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк та Базельський комітет з банківського нагляду є найголовнішими у формуванні глобальних стандартів банківського регулювання. А однією з найвідоміших ініціатив є Базельські угоди (Базель I, II, III), бо встановлюють стандарти для банків у всьому світі щодо рівня капітальної адекватності та управління ризиками. Ну ось наприклад Базель III було розроблено після фінансової кризи 2008 року з метою посилення

регуляторних вимог до банків - він зобов'язує банки підтримувати мінімальний рівень капіталу, достатній для покриття ризикових активів, а також дотримуватися показників ліквідності, а також вимагає від банків проведення стрес-тестування для оцінки їх здатності витримати економічні шоки [3].

МВФ надає технічну допомогу та фінансову підтримку країнам, які стикаються з кризами, допомагає їм стабілізувати банківські системи. Під час фінансових криз МВФ може надавати кредити урядам для підтримки своїх банків. Якщо ті зіткнулися з проблемами ліквідності, або допомагати з реструктуризацією боргу [4].

В Україні роль основного регулятора банківської системи виконує Національний банк України (НБУ).

Протягом останніх років НБУ провів низку реформ для підвищення стійкості банківської системи. Одним із важливих кроків, я вважаю, було підвищення прозорості банківської системи - це включає очищення банківського сектору від проблемних і збиткових установ.

Після кризи 2014-2015 років в Україні НБУ також посилив контроль за дотриманням нормативів капіталу банків. Вони запровадили тестування для найбільших банків країни і оцінили їхню здатність витримати можливі економічні шоки [5].

Несумлінно, під час фінансових криз роль регуляторів у забезпеченні стійкості банків і всієї економіки стає більш критичною, бо саме регулятори мають оперативно реагувати на зміни економічної ситуації, впроваджувати антикризові заходи, підтримувати ліквідність банків та запобігти масовим банкрутствам. Наприклад, під час COVID-19 багато центральних банків, зокрема НБУ, знизив процентні ставки та запровадили спеціальні програми кредитування для підтримки ліквідності банківських установ і не тільки, бо від них підтримувався весь бізнес. Крім того, було тимчасово послаблено деякі регуляторні вимоги, для того аби дозволити банкам зосередитися на підтримці економіки, не порушуючи нормативи капіталу та ліквідності [6]. В Україні під

час війни вже 2022 року НБУ запровадив стабілізацію курсу гривні, заборону на відтік капіталу, обмеження на валютні операції, такі маніпуляції дозволили уникнути масових панічних настроїв серед населення і зберегти довіру до банківської системи навіть у таких надзвичайно складних умовах [7].

Можу зробити сукупний висновок, що все поняття фінансової стійкості банків – це дуже складне та багатогранне питання не тільки для студентів, з точки зору дослідження, а й для урядів наддержав. Точна можна сказати. Що вона є визначальним фактором не лише для успішної діяльності банку, а і для забезпечення стабільності всієї фінансової системи країни. Глобальні кризи вкотре підкреслили важливість фінансової стійкості і наглядно нам показали наші проблеми і наскільки важливо підтримувати високі рівні капіталу, ліквідності, як виживаю урядам та руглятивним установам тримати руку на пульсі для подолання кризових явищ. Також регулятори продовжують мати своє вирішальне місце у забезпеченні стабільності банківської системи через розробку нових нормативів та антикризових заходів.

1.2. Фінансова стійкість банків у контексті національної економіки

Як нам відомо, банківська система - критично важливий компонент сучасної економіки будь-якої країни. Її основна функція: забезпечення ефективного перерозподілу фінансових ресурсів. Це сприяє розвитку різних секторів економіки, стимулює інвестиції та створює умови для сталого економічного зростання.

Банківська система є посередником між тими, хто має тимчасово вільні кошти, і тими, хто потребує фінансових ресурсів для інвестицій, поточних витрат. Завдяки цьому є стабільний рух капіталу, розширення можливостей для економічної діяльності різних суб'єктів.

Першим чином розглянемо банки як фінансові посередники, бо однією з найголовніших функцій банків виступає акумуляція та перерозподіл грошей в національній економіці. Домогосподарства, компанії та державні установи депонують свої кошти в банках, а ті використовують ці гроші для надання

кредитів вже іншим. Такий процес дозволяє забезпечити капітал для розвитку підприємств. Або ж збільшити виробничих потужності та фінансування інноваційних проєктів. А це є важливими складовими економічного зростання [15]. Також ми вважаємо важливим, що цей процес відіграє важливу роль у згладжуванні економічних циклів. Розглянемо дві позиції: у періоди економічного підйому банки активно надають кредити, стимулюючи інвестиційну активність і підтримуючи економічне зростання. У періоди економічної нестабільності банки здатні забезпечувати необхідний рівень ліквідності, що допомагає підтримати економічну діяльність на належному рівні і уникнути гострих кризових явищ [16].

Фінансова стійкість банків однозначно впливає на загальний економічний розвиток країни. Стійкі банки забезпечують стабільне кредитування бізнесу і населення. Що є критичним для підтримки економічної активності. Наприклад, у країнах, де банківська система стабільна, підприємства мають постійний доступ до кредитних ресурсів для інвестування у розширення виробництва, розвиток нових технологій і це сприяє збільшенню всього ВВП, підвищенню рівня зайнятості населення та розвитку інфраструктури. Нестійкість банківської системи може призвести до економічних потрясінь. Бо вона викликає дефіцит кредитних ресурсів, банкрутства компаній, ну як приклад ми вже зазначали, що під час фінансових криз 2008 року багато банків зіткнулися з проблемами ліквідності, що призвело до різкого скорочення обсягів кредитування і поглиблення економічної рецесії [17]. Країни, в яких банківська система не змогла впоратися з кризовими викликами - стикнулися зі значним економічним спадом, масовими банкрутствами і зростанням рівня безробіття.

З іншого боку, стабільні банки можуть виконувати роль буфера під час економічних криз. Забезпечувати ліквідність та фінансову підтримку для суб'єктів господарювання. Особливо для тих, які потребують термінового кредитування або рефінансування своїх зобов'язань в скрутні часи. Тому

безумнівно фінансова стійкість банків має стратегічне значення для всієї економіки [18].

Також банки мають важливе місце у фінансуванні національних проєктів та державних ініціатив. Бо забезпечують доступ до довгострокових фінансових ресурсів. А це є необхідними для розвитку інфраструктури, енергетики, транспорту та інших важливих секторів економіки. Успішна реалізація таких проєктів є важливою умовою щодо підвищення конкурентоспроможності країни на світовому ринку, залучення іноземних інвестицій і покращення якості життя населення. Як приклад, у багатьох країнах світу банківська система є основним джерелом фінансування державних інфраструктурних проєктів: великі банки з фінансовими ресурсами можуть надавати довгострокові кредити уряду або державним компаніям для реалізації масштабних проєктів (будівництво доріг, мостів, лікарень, шкіл тощо) [8]. Крім того, вони примають участь у фінансуванні інноваційних проєктів у сферах високих технологій, відновлюваної енергетики, екологічно чистих виробництв. Такі інноваційні компанії отримують можливість швидко масштабувати свою діяльність. А це нові робочі місця і покращення економічних показників країни [19].

Таким чином, ми бачимо, що банківська система є життєво важливою складовою національної економіки. Бо забезпечує безперервний рух капіталу, стимулює економічне зростання, фінансує державні та приватні проєкти та допомагає уникати гострих економічних криз, допомагає з введенням інновацій. А підтримка стабільності банківської системи, навпаки, стає важливим чинником для макроекономічної стабільності для країни. Тому що збої у банківській системі можуть спричинити серйозні макроекономічні кризи. Стабільні банки забезпечують безперервність кредитування, інвестування та управління потоками фінансів в економіці - це дозволяє підтримувати стабільний рівень інфляції, забезпечувати роботу підприємств, стимулювати внутрішнє споживання та інвестиції. Ось у країнах, де банки мають стійкі позиції, економічні кризи, як правило, мають менший вплив на

загальний економічний розвиток (під час пандемії COVID-19 банки в багатьох розвинених країнах продовжували кредитувати бізнеси та підтримувати населення, що допомогло уникнути ще глибшого економічного спаду) [7].

З іншого боку є слабкі та нестабільні банки як причина виникнення макроекономічної кризи. Масове банкрутство банків може легко викликати хвилю економічних потрясінь. Банківські кризи, які супроводжували економічні спади в країнах Латинської Америки та Азії у 90-х роках, є яскравими прикладами того, як нестабільна банківська система може спровокувати глибоку економічну кризу [20].

Тому слід подумати про вплив нестабільності банківської системи на економічну кризу. Бо коли банківська система перебуває в нестабільному стані, економіка в цілому стикається з обмеженням доступу до фінансових ресурсів і це призводить до скорочення обсягів кредитування, падіння споживчого попиту та інвестиційної активності, а це в свою чергу до зниження ВВП, безробіття та поглиблення кризи. Банківські кризи як правило супроводжуються зростанням рівня неплатоспроможності підприємств і домогосподарств. Як наслідок до накопичення банками проблемних активів. У таких випадках банки можуть втратити можливість продовжувати нормальну діяльність, а уряди країн змушені втручатися для їхнього порятунку [9].

Слід пам'ятати, що банківська система взаємодіє й з іншими секторами економіки. Через фінансування проектів, надання кредитів, управління фінансовими потоками та підтримку ліквідності. Стабільність банківського сектору є важливою не тільки для державного сектору, а й приватного бізнесу та домогосподарств. Коли банки забезпечують стабільні та доступні кредитні ресурси, то це сприяє економічній активності в інших секторах економіки. Банківські кредити часто є основним джерелом фінансування для малого та середнього бізнесу. І не слід забувати, що це основа для розвитку економіки багатьох країн. Коли банківська система працює стабільно, МСБ має доступ до необхідного фінансування для розширення своєї діяльності і з цього:

зростання економічної активності, підвищення рівня зайнятості та зростання доходів населення, більше грошей для держави через оподаткування. А під час фінансових криз банки не мають також обсяг кредитування для бізнесу, що створює труднощі для розвитку бізнесу та економіки в цілому [21]. Тому загалом, фінансова стійкість банків є вирішальним чинником для підтримки макроекономічної стабільності країни, а банківська система будь-якої країни зазнає впливу численних викликів (як внутрішніх, так і зовнішніх), які можуть загрожувати її стійкості та функціонуванню. Кожен з них випробовує здатність адаптуватися до нових умов і забезпечувати свою стабільність навіть у складних економічних обставинах.

Під час таких криз відбувається різке зниження економічної активності, скорочення виробництва та безробіття, що значно знижує здатність підприємств і домогосподарств виконувати свої фінансові зобов'язання перед банками. Відомий нам приклад - криза 2014-2015 років в Україні, викликана політичною нестабільністю та військовим конфліктом. Банківська система країни тоді зазнала серйозних втрат. Відбулося різке скорочення кредитування, зростання неплатежів і масовий відтік депозитів, що мало нищівний вплив на менші по розмірам банки. Держава була змушена втрутитися, щоб запобігти масовим банкрутствам хоча б важливих банків, і запровадила програми рекапіталізації та фінансової підтримки [22]. Особливістю національних криз є те, що вони, вимагають від банків більш тісної співпраці з державними органами, як ми зазначали вище. У таких умовах роль центральних банків та уряду стає критичною для надання ліквідності банкам і домопомогти їм виконувати свої зобов'язання перед клієнтами.

Для недопущення таких сценаріїв національні регулятори впроваджують низку інструментів, які спрямовані на зміцнення капітальної бази банків, підвищення рівня ліквідності, зменшення ризиків. Відомі нам нормативи капітальної адекватності з встановленням мінімальних вимоги до розміру капіталу банків. Це особливо важливо під час економічних криз, коли

зростають ризики неплатоспроможності. Окрім того, такі нормативи сприяють підвищенню довіри до банківського сектору з боку вкладників [13].

Звісно крім внутрішніх економічних криз на стійкість банківської системи впливають й зовнішні фактори. Інфляція, коливання валютних курсів та зміни в державній політиці. Інфляційні процеси можуть призвести до зниження реальної вартості активів банків, а це негативно вплине на їхню здатність покривати зобов'язання перед вкладниками та кредиторами, також може призвести до збільшення процентних ставок і створення додаткових зайвих витрати для банків. Також коливання валютних курсів - ще один важливий зовнішній фактор, який може серйозно вплинути. Особливо це стосується країн із високим рівнем зовнішнього боргу. Зміни курсу національної валюти можуть призвести до збитків для банків, які мають значні зобов'язання в іноземній валюті, або знизити їхню здатність обслуговувати свої валютні борги [9].

Зміни в державній політиці, такі як податкові реформи або регуляторні заходи, також можуть суттєво вплинути на діяльність банківської системи через зміни в умовах оподаткування можуть збільшити податкове навантаження на банки, що негативно вплине на їхню рентабельність та здатність інвестувати в розвиток [23].

Економічні кризи, інфляційні процеси, коливання валютних курсів і зміни в державній політиці є основними факторами, які можуть призвести до дестабілізації банківської системи. І за останні десятиліття Україна неодноразово стикалася з такими серйозними економічними викликами. Вони вплинули на діяльність банківської системи. Серед основних викликів варто виділити наслідки фінансових криз, політичну нестабільність, збройний конфлікт на сході країни, а також повномасштабну війну, яка розпочалася в 2022 році. Незважаючи на всі ці виклики, банківська система України демонструє здатність до адаптації та поступового відновлення або хочаб стримання негативних наслідків.

Українська банківська система має свої унікальні особливості. Звісно вони зумовлені як історичними, так і економічними факторами. Після розпаду Радянського Союзу і переходу до ринкової економіки в Україні сформувалася нова банківська система і вона пережила декілька етапів свого розвитку. Включаючи процеси приватизації та реформування. На початку 2000-х років банківський сектор України активно зростав, але глобальна фінансова криза 2008 року, а також подальші внутрішні економічні та політичні потрясіння значно ослабили стійкість банківської системи. Важливим аспектом на фінансову стійкість українських банків є високий рівень залежності від зовнішніх фінансових ринків, бо це обумовлено низьким рівнем внутрішніх заощаджень. А також необхідністю залучати іноземні інвестиції для забезпечення достатньої ліквідності. Така залежність робить українську банківську систему вразливою до глобальних фінансових шоків і коливань валютних курсів [10].

Крім того, українські банки стикаються з проблемою великого обсягу непрацюючих активів. І це негативно впливає на їхню фінансову стійкість. Після кризи 2014-2015 років рівень непрацюючих кредитів суттєво зріс, що спричинило необхідність проведення масштабної рекапіталізації банків і державного втручання у всю банківську систему [24].

Без сумніву ми можемо сказати, що одним із найбільших викликів для банківської системи України стала повномасштабна війна, яка розпочалася в 2022 році. Вона дуже вплинула на економіку країни, призвела до масового переміщення населення, руйнування інфраструктури та виробничих потужностей. В умовах війни банки стикаються з різким зниженням економічної активності, масовим відтоком депозитів та загальним зниженням довіри населення до фінансових установ та держави. Під час війни українська банківська система переживає кризу ліквідності, оскільки велика частина економіки припинила свою діяльність або була зруйнована, деактивована. Окупована, тому це все створює величезні ризики для стабільності банків і вимагає значних зусиль з боку держави, міжнародних фінансових інституцій

для забезпечення фінансової підтримки. Національний банк України (НБУ) впровадив низку антикризових заходів, зокрема обмеження на валютні операції та відтік капіталу, що допомогло трохи зберегти стабільність у найскладніших умовах [25].

Однією з найбільших проблем під час війни, ми вважаємо, стало зниження рівня довіри населення до банків. Масовий відтік депозитів загрожував дестабілізацією банківського сектору. Це могло б мати катастрофічні наслідки для економіки. Однак своєчасні дії НБУ, а також підтримка міжнародних партнерів дозволили уникнути масового банкрутства банків і забезпечити мінімальний рівень ліквідності для підтримки основних операцій на сьогоднішній день [6]. Тому НБУ відіграє ключову роль у забезпеченні стійкості нашої банківської системи. Також він активно співпрацює з міжнародними фінансовими організаціями, такими як Міжнародний валютний фонд (МВФ) та Світовий банк і ця співпраця дозволяє залучати фінансові ресурси для підтримки ліквідності банків та забезпечення рекапіталізації в умовах кризових ситуацій, ось під час війни НБУ зміг забезпечити стійкість банківського сектору більшою мірою завдяки кредитним програмам від міжнародних партнерів [26].

Глобалізаційні процеси призводять до зростання взаємозалежності фінансових систем різних країн, розглянемо їх. Вони створюють як нові можливості для розвитку банків, так і нові виклики для їхньої стійкості. Відкритість національних ринків, розширення міжнародних фінансових зв'язків та зростання обсягів транскордонного руху капіталу значно змінюють умови, в яких функціонують банки. Банки можуть залучати іноземні інвестиції, здійснювати міжнародні операції, відкривати філії за кордоном, а також інвестувати в іноземні ринки.

Проте, не слід забувати, що розширення міжнародної діяльності банків супроводжується зростанням ризиків, бо вони стають більш уразливими до коливань на світових ринках, що можуть спричиняти фінансові кризи (глобальна фінансова криза 2008, як приклад). Це все через взаємопов'язаність

фінансових систем світу: колапс американського ринку субстандартних іпотек спричинив масштабні проблеми в банківських системах багатьох інших країн [3]. Ще глобалізація збільшує вплив міжнародних фінансових ринків на національні банківські системи. Наші українські банки, залучені в міжнародні операції, є особливо чутливими до коливань валютних курсів, змін на ринках капіталу та процентних ставок [27]. Крім того, глобалізація змушує національні банки адаптуватися до нових міжнародних стандартів регулювання.

Розглянемо ризики та переваги, як створює глобалізація. Серед основних переваг глобалізації можна виділити:

- Диверсифікацію активів, бо банки мають можливість інвестувати у міжнародні ринки, що дозволяє знизити ризики, пов'язані з внутрішніми економічними коливаннями.
- Доступ до нових ринків. Відкриття філій і надання фінансових послуг на міжнародному рівні дозволяє банкам розширювати свою діяльність і збільшувати прибутковість.
- Залучення іноземного капіталу і це покращує ліквідність і фінансову стійкість банків.

Проте глобалізація також несе ризики:

- Вразливість до глобальних криз. Бо інтегровані у світові фінансові ринки банківські установи можуть зазнавати значних втрат через коливання курсів, падіння вартості активів та інші фінансові шоки.
- Збільшення залежності від зовнішніх ринків через залучення іноземного капіталу і операції з іноземною валютою.
- Потреба в адаптації до міжнародних стандартів. Бо вимоги міжнародних регуляторів можуть ускладнювати діяльність банків, які змушені дотримуватися жорстких норм діяльності [28].

Отже, можемо підбити результат: глобалізація має значний вплив на банківську систему, оскільки відкриває нові можливості для зростання, але водночас підвищує рівень ризиків, пов'язаних із взаємозалежністю

міжнародних фінансових ринків. А загалом фінансова стійкість банків дуже важлива для підтримки макроекономічної стабільності та забезпечення економічного розвитку країни. Вона відіграє вирішальну роль у забезпеченні ефективного перерозподілу капіталу, стимулюванні інвестицій та підтримці діяльності бізнесу. Українська банківська система, попри численні потрясіння, демонструє здатність до адаптації. Важливу роль у забезпеченні її стійкості відіграє Національний банк України, який впроваджує реформи та антикризові заходи для збереження підтримки економіки на плаву. Таким чином, фінансова стійкість банків є критично важливою не лише для самого банківського сектору, але й для економіки країни в цілому.

1.3. Теоретичні підходи до оцінки та ризику у контексті фінансової стійкості банків

Класичні підходи до оцінки фінансової стійкості банків сформували основу для розуміння того, як фінансові установи можуть ефективно управляти своїми активами і зобов'язаннями з метою забезпечення стабільного функціонування. Ці підходи включають ряд фінансових коефіцієнтів, які відображають ліквідність, прибутковість, капіталізацію та інші важливі показники банку і слугують основними індикаторами його стійкості до зовнішніх та внутрішніх економічних потрясінь.

Розпочнемо з ліквідності, бо її оцінка - майже основний аспект класичних підходів до аналізу фінансової стійкості. Вона визначає здатність банку своєчасно виконувати свої зобов'язання перед клієнтами. Зокрема, повернення депозитів, виплату відсотків та задоволення інших короткострокових фінансових зобов'язань. Класичними коефіцієнтами ліквідності можна виділити:

- Коефіцієнт покриття короткострокових зобов'язань дозволяє оцінити наскільки активи банку можуть покрити його короткострокові зобов'язання. Можна сказати, що використовується як один із

найпоширеніших індикаторів ліквідності, бо ж дозволяє банку уникнути фінансових труднощів у разі кризових непередбачуваних ситуацій.

- Коефіцієнт миттєвої ліквідності – це відношення високоліквідних активів (грошових коштів, депозитів у центральному банку) до зобов'язань банку. І показує його спроможність негайно виконати свої зобов'язання. Ліквідність в умовах невизначеності є надважливим фактором стійкості.

В основі класичних підходів лежить думка, що банківська система повинна мати достатній запас ліквідності для протидії шокам, що можуть виникнути як через внутрішні, так і через зовнішні фактори [29].

Оцінка капіталізації також є великою частиною в класичних методиках аналізу фінансової стійкості. Капіталізація визначає здатність банку витримати втрати та забезпечити виконання своїх зобов'язань перед вкладниками та кредиторами. Основними показниками капіталізації є:

- Коефіцієнт адекватності капіталу, бо він визначає чи має банк достатній обсяг капіталу для покриття ризиків, пов'язаних з його активами. Коефіцієнт відображає співвідношення капіталу до зважених на ризик активів банку. слугує важливим індикатором при аналізі фінансової стабільності.

- Коефіцієнт основного капіталу. Його суть полягає в співвідношенні основного капіталу до загальних активів, і свідчить про рівень захищеності банку від втрат.

Ці коефіцієнти використовуються для визначення того, наскільки банк є стійким до можливих втрат, тому більший рівень капіталізації означає більшу здатність банку протистояти потенційним шокам та зберігати стійкість при кризах [30].

Тепер розглянемо поняття прибутковості, яка оцінює здатність банку генерувати доходи, що можуть бути використані для покриття ризиків, розвитку нових послуг і продуктів. та підтримки ліквідності. Головні показники прибутковості:

- Рентабельність активів (ROA) – показник, що відображає ефективність використання активів банку для отримання прибутку, і чим вищий цей показник, тим ефективніше банк використовує свої ресурси.

- Рентабельність капіталу (ROE) – це відношення чистого прибутку до власного капіталу банку. Показує здатність банку отримувати дохід на вкладений капітал.

Високий рівень прибутковості, безумовно, дозволяє банку ефективніше функціонувати, збільшувати свою капіталізацію та знижувати рівень ризиків, пов'язаних з його діяльністю, а також, що немало важно, сприяє підвищенню довіри клієнтів та інвесторів до цієї банківської установи [31].

Класичні підходи ще включають аналіз якості активів банку, зокрема його кредитного портфеля. Проаналізуємо це питання, бо погіршення якості активів є основною загрозою для фінансової стійкості банку. Адже невиконання боржниками своїх зобов'язань може призвести до значних втрат.

Є декілька важливих показників якості активів. Розглянемо їх:

- Частка проблемних кредитів (NPL). Вона відображає відсоток кредитів, які не обслуговуються, від загального обсягу виданих кредитів. Висока частка проблемних кредитів свідчить про підвищені кредитні ризики.

- Наступними є резерви під знецінення активів – це кошти, які банк резервує для покриття можливих втрат через неповернення кредитів. Це дозволяє оцінити, наскільки банківська установа готова до непередбачених втрат.

Низька частка проблемних активів та достатній рівень резервування є запорукою успішності банку. Адже це дає нам побачити якісне управління кредитними ризиками та готовність до потенційних збитків [32].

Тепер поговоримо про класичні підходи до оцінки фінансової стійкості. Адже вони базуються на традиційних теоретичних основах, які розвивалися в економічній науці протягом цілих десятиліть. Наприклад, розглянемо декілька:

- Теорія фінансового посередництва. Особлива тим, що розглядає банки як посередників між вкладниками та позичальниками для забезпечення ефективного розподілу капіталу. Стійкість банків у цьому контексті визначається їх здатністю забезпечувати ліквідність та капітал для своїх операцій.
- Теорія асиметричної інформації. Далі йде теорія асиметричної інформації і вона вказує на проблеми, пов'язані з нерівномірним доступом до інформації між учасниками фінансового ринку. Тобто важливо мінімізувати інформаційні асиметрії через контроль за ризиками та прозорість діяльності всіх банків.

Тому ми можемо зрозуміти, що теоретичні основи дозволяють зрозуміти ключові чинники, які впливають на фінансову стійкість банків. Також пояснюють, чому класичні підходи включають різні показники капіталізації, ліквідності та прибутковості [33].

З усього сказаного підіб'ємо підсумок: класичні підходи до оцінки стійкості базуються на використанні ряду фінансових коефіцієнтів для визначення спроможності банку виконувати свої зобов'язання. Класичні підходи хоч і залишаються важливими та перевіреними часом інструментами оцінки, однак вони мають обмеження до динамічних факторів ризику, таких як макроекономічні зміни та вплив криз. Це привело до розвитку сучасних методів оцінки. Вони, наприклад, базуються на більш комплексному підході до аналізу фінансової стійкості, що буде розглянуто нами у наступних підпунктах.

Сучасні методи оцінки фінансової стійкості банків значно відрізняються від класичних підходів [34]. Їм притаманний більш комплексний підхід до управління ризиками, використанню новітніх технологій та моделей прогнозування. Розвиток глобальних фінансових ринків, на нашу думку, став основою для вдосконалення методів оцінки фінансової стійкості.

Далі розглянемо один з найважливіших сучасних методів – стрес-тестування. Такі тести дозволяють моделювати різні економічні сценарії.

Наприклад, несприятливі умови, і оцінювати як ці сценарії впливають на фінансовий стан банку. Метою їх використання є визначення слабких місць банку, оцінка здатності банківської системи витримувати значні фінансові потрясіння. Стрес-тестування передбачає використання дуже багатьох несприятливих сценаріїв: різке зниження економічного зростання, підвищення рівня безробіття, девальвацію національної валюти, зниження цін на активи. А результати допомагають зрозуміти потенційні наслідки негативних змін. А також які заходи потрібно вжити зараз. Національний банк України регулярно проводить стрес-тести для оцінки стійкості українських банків [35].

Ризики – теж дуже серйозна частина прогнозування та моделювання потенційних наслідків при негативних змінах на ринку. Зокрема кредитні, ліквідні та операційні. Банки використовують математичні та статистичні моделі і це більш точно оцінює потенційні ризики, передбачає негативні зміни. Це дає можливість вживати превентивних заходів для їх мінімізації. Розглянемо ті, що були наведені вище:

- Кредитний ризик. Він оцінюється на основі ймовірності дефолту позичальників і використовує спеціальні інструменти - кредитні скорингові моделі. Завдяки ньому можна визначати рівень резервування під можливі збитки та приймати рішення про кредитування.
- Наступним йде ліквідний ризик – ризик, який включає оцінку спроможності банку своєчасно виконувати свої зобов'язання за умов несприятливих змін.
- Операційний ризик. Це останній і він оцінюється з урахуванням можливих внутрішніх помилок, збоїв у роботі систем, шахрайства чи порушень процедур. Використання інформаційних технологій та програм дозволяє автоматизувати процес моніторингу операційного ризику [36].

Далі слід зазначити, що сучасні підходи також включають оцінку й системного ризику. Він стосується ризику виникнення фінансової нестабільності у всій банківській системі. Для цього використовуються індекси системного ризику, що базується на аналізі кореляцій між банками,

їхньої залежності від макроекономічних факторів. Виживим є те, що він дозволяє оцінити потенційний вплив одного банку на фінансову систему в цілому! Також виявити системно важливі банки, від діяльності яких залежить стабільність всієї банківської системи - це допомагає регуляторам визначати необхідні заходи для забезпечення стабільності.

Далі перейдемо до використання великих даних та штучного інтелекту – це є особливо актуальним в наш час, бо фінансова система, та й не тільки вона, все більше покладається на використання цих інструментів. Аналітика великих даних дозволяє банкам обробляти великі обсяги інформації, зокрема дані про транзакції клієнтів, макроекономічні показники, ринкові ціни та іншу релевантну інформацію.

Наприклад, вже всім відоме машинне навчання застосовується для прогнозування фінансових ризиків та оцінки ймовірності дефолтів. Алгоритми «вивчають» великі об'єми даних та дозволяють виявляти закономірностей них. Ці закономірності можуть свідчити про потенційні ризики. А також автоматично оновлювати моделі оцінки залежно від нових даних.

ІІІ – доволі новий, але дуже перспективний інструмент. Вони дають точність оцінок і швидкість обробки інформації, а це особливо важливо в умовах динамічних змін на ринках. Хоч таких метод ще доволі сирий, але вже можна сказати, що використання таких технологій, разом з машинним навчанням, в перспективі дозволить банкам ефективніше управляти ризиками та швидше реагувати на зміну економічних умов [37].

Останнім в цьому пункті можна виділити сценарний аналіз та прогнозування. Схожий на минулі метод, але відмінність в тому, що він дозволяє банкам оцінити вплив різних сценаріїв на їхні ключові фінансові показники (капіталізація, ліквідність, прибутковість) і заздалегідь підготувати відповідні стратегії. Воно проводиться на основі аналізу поточних тенденцій на ринку і на їх основі можна робити висновки на майбутнє.

Отже, проаналізувавши все сказане, можна сказати, що сучасні методи більш комплексні та інтегрованими під сучасні умови. Вони враховують не

лише традиційні показники, а й широкий спектр новий та постійно змінюючихся ризиків, і використовують при цьому новітні технології.

Раз вже сказали про ризики, то слід продовжити цю тему, бо вони є невід'ємною частиною діяльності банків. Основні типи ризиків: кредитний ризик, ліквідний ризик, операційний ризик, системний ризик, які ми вже розглядали [38]. Також є ринковий ризик і він пов'язаний із зміною ринкових умов. Несумнівно, управління ризиками є дуже вагомим аспектом забезпечення фінансової стійкості банків. Головними концепціями управління ризиками можна зазначити:

1. Ризик-апетит. Особливість в тому, що він визначає рівень ризиків, які банк готовий прийняти для досягнення своїх фінансових цілей.
2. Диверсифікація. Також надважливий інструмент, бо зменшення ризиків шляхом розподілу активів між різними секторами дозволяє зменшити вплив негативних подій.
3. Хеджування – це використання похідних фінансових інструментів для зменшення ризиків, пов'язаних із зміною ринкових умов.
4. Контроль і моніторинг. Останній і очевидний пункт. Постійний аналіз ризиків та їх моніторинг завдяки системам раннього попередження дозволяють банкам вчасно реагувати на зміни ринку.

Можна підбити підсумки, що всіма видами ризиків потрібно ефективно управляти, за для стабільності банківської системи та попередження негативних наслідків.

Порівняння міжнародних стандартів оцінки фінансової стійкості банків дозволяє зробити багато корисних висновків для нашої країни. Наприклад, як різні країни та фінансові регулятори підходять до визначення критеріїв стабільності. І одними з найважливіших в всьому світі є Базельські угоди (Базель I, II, III), розроблені Базельським комітетом з банківського нагляду, які включають низку нормативів та рекомендацій для забезпечення стійкості банківської системи:

- Базель I. Перший і дуже важливий, адже визначив основні підходи до оцінки капітальної адекватності банків та запровадив коефіцієнт капіталу (має бути не меншим за 8% від зважених на ризик активів)

- Базель II – він зосередив увагу на трьох стовпах: мінімальних вимогах до капіталу, процесі нагляду та ринковій дисципліні. Такі стандарти підкреслили важливість оцінки ризиків і вимог до капіталу залежно від ступеня ризикованості активів банку.

- Базель III. Найновіший, бо ж був запроваджений після фінансової кризи 2008 року. Метою стало посилення вимог до капіталу та ліквідності. Він включає нові коефіцієнти: покриття ліквідності (LCR) та коефіцієнт стабільного фінансування (NSFR). Ці коефіцієнти мають забезпечити стійкість банків у кризових ситуаціях.

Європейський Союз також розробив власні стандарти оцінки фінансової стійкості для своїх банківських установ. Вони, звісно, базуються на Базельських угодах, але враховують особливості європейського фінансового ринку:

1. Регламент (ЄС) № 575/2013 – встановлює вимоги до капіталу, ліквідності та управління ризиками для банків і інвестиційних компаній.
2. Директива 2013/36/ЄС (CRD IV) – директива, що регулює питання корпоративного управління, внутрішніх контролів та вимог до капіталу, включає заходи для посилення стабільності банківського сектору, забезпечення належного рівня капіталізації.

Поглянемо на Україну в цьому питанні. Україна адаптує, або ж хоча б йде до цього, міжнародні стандарти до національних особливостей фінансової системи. НБУ впроваджує нормативи, що також базуються на Базельських угодах, але враховують специфіку вже українського ринку. Розглянемо декілька особливостей:

- Капітальні вимоги. В нас НБУ, звісно ж, впровадив коефіцієнти адекватності капіталу, що відповідають вимогам Базель III з урахуванням

національних умов. Наприклад, мінімальний рівень капітальної адекватності встановлений на рівні 10%. Це вище за міжнародний стандарт у 8%.

- В питанні ліквідності НБУ має коефіцієнт покриття ліквідності (LCR) для банків, він забезпечити їхню спроможність виконувати зобов'язання у короткостроковій перспективі.

- Останнім йде стрес-тестування, яке НБУ регулярно проводить для оцінки банків, подібно до практик, застосовуваних у ЄС. Це дозволяє оцінити готовність банків до можливих економічних шоків [39]

Крім Базельських угод, які є спільними, інші країни розробляють ще й власні стандарти. Наприклад, розглянемо США. У них запроваджено стандарти Dodd-Frank, які були прийняті після кризи 2008 року і спрямовані на підвищення прозорості банківської діяльності, зменшення ризиків для фінансової системи. Ще варто зазначити, що в багатьох розвинених країнах активно впроваджується макропруденційне регулювання [40]. Воно включає заходи для зменшення системних ризиків і забезпечення стабільності всієї системи (використання контрциклічних буферів капіталу, обмеження на кредитування та подібні).

Можна сказати, що наважче, з чим стикаються країни під час впровадження міжнародних стандартів – це адаптація до місцевих умов. Але, звісно, найкращі міжнародні практики є дуже серйозним інструментом в підтримці своєї банківської системи [41]. Класичні методи теж використовуються, але якщо прослідити від класичних до сучасних методів оцінки фінансової стійкості, то ми бачимо, що вони стали більш комплексними і багатофакторними. Традиційні підходи не здатні передбачити всі можливі ризики, а нові вже можуть охопити значно більше даних, зробити більш якісні висновки. Технологічний прогрес, безсумнівно, є сучасною основою розвитку підходів. Завдяки використанню штучного інтелекту, машинного навчання та великих даних, можна робити якісніші передбачення та попереджувати найнепомітніші ризики [42].

Які ж сучасні виклики та перспективи розвитку методів можна виділити? Виділимо декілька основних:

- Комплексність ризиків. Тобто, якщо простими словами, то сучасні ризики завжди взаємопов'язані між собою. Це ускладнює оцінку фінансової стійкості, оскільки необхідно враховувати не лише окремі види ризиків, а й їх сукупний вплив.
- Наступним є необхідність адаптації до змін. Не секрет, що фінансові ринки постійно змінюються. Банки повинні бути готові швидко адаптувати свої методики оцінки стійкості до нових умов через постійне оновлення моделей, новітні технології.
- Вплив макроекономічних факторів. Останній в списку, але дуже важливий пункт, бо економічна нестабільність, глобальні фінансові кризи та інші макроекономічні фактори можуть мати значний вплив. Це вимагає від банків використання більш гнучких підходів до управління ризиками та постійно тримати руку на пульсі, бути готовими до всього [43].

Я вважаю, виходячи з усього проаналізованого, що у майбутньому розвиток підходів банків до оцінки стійкості буде спрямований на подальше вдосконалення цих новітніх методик. Через управління ризиками, використання нових технологій. Як приклад - блокчейн, що дуже перспективна та прозора технологія. Штучний інтелект та великі дані, а також запровадження міжнародних стандартів. Тоді методи стануть ще більш комплексними і будуть охоплювати як старі, так і ризики вже нового часу.

Розділ 2. Аналіз фінансової стійкості банків та її вплив на сталий розвиток

2.1. Оцінка фінансової стійкості банків в Україні: результати та майбутні перспективи

Важко підставити під сумніви, що фінансова стійкість банківської системи - основний показник її здатності протистояти зовнішнім і внутрішнім економічним шокам. І це, звісно, має особливе значення для забезпечення сталого розвитку національної економіки. Тому для оцінки фінансової стійкості банків в Україні розглянемо ключові фінансові показники, а також проаналізуємо їхню динаміку на основі даних НБУ.

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року створило значні виклики для банківської системи України. Однак українські банки змогли зберегти операційну ефективність, навіть показати позитивну динаміку за ключовими фінансовими показниками. Національний банк звісно ж регулярно проводить оцінку фінансової стійкості банківської системи. Наприклад, за допомогою проведення стрес-тестів. Вони дозволяють оцінити здатність банків протистояти потенційним економічним потрясінням та шокам [44].

Методики оцінки фінансової стійкості банків в Україні базуються на стандартах, встановлених НБУ. А також міжнародними вимогами, зокрема Базелем III. Виділимо основні показники для оцінки:

1. Адекватність капіталу (Н2 та Н3). Надважливі в сучасному світі нормативи, адже вимірюють здатність банку покривати ризики своїм капіталом. Відповідно до вимог НБУ, нормативи Н2 та Н3 мають становити не менше 10% та 7% відповідно. У 2024 році середній рівень адекватності капіталу в Україні становив 18,3%.

2. Коефіцієнт покриття ліквідності (LCR). Як ми вже знаємо, він показує спроможність банку виконувати свої зобов'язання у короткостроковій перспективі. Середній LCR банківської системи України у 2024 році був майже втричі вищим за допустимий рівень у 100% [44].

3. Частка проблемних кредитів (NPL). Слідуючий індикатор вимірює частку кредитів, які не обслуговуються. Станом на 2024 рік частка проблемних кредитів становить 15% в середньому.

4. Рентабельність активів (ROA). Показник прибутковості банків. Він ілюструє ефективність використання активів для отримання прибутку. У 2024 році середній рівень ROA для банків України становив 2,0%.

На початку війни банки зіштовхнулися з низкою серйозних викликів: фізичне знищення інфраструктури, втрата клієнтів, порушення ланцюгів платежів, загальна економічна нестабільність [45]. Більше 200 банківських відділень було тимчасово закрито або знищено у зонах активних бойових дій. Тим не менш, завдяки впровадженним заходам з боку НБУ, банки змогли швидко адаптуватися до нових умов. За даними НБУ, банківська система демонструє високу стійкість через мобілізацію резервів та зменшенню ризиків ліквідності [46].

Наприклад, згідно з результатами оцінки стійкості банків за 2023 рік, опублікованими НБУ, велика частка банківської системи показала достатній рівень стійкості до основних сценаріїв стрес-тестування. Розглянемо ці результати:

1. Середній рівень адекватності капіталу банківської системи в разі базового сценарію становить 17,2%, а мінімально допустимий рівень 10%.

2. При найгіршому сценарії рівень адекватності капіталу може знизитись значно, до 12%. Хоча це все ще вище за критичний рівень.

Також, у 2023 році особливу увагу приділили оцінці якості кредитного портфеля. В результаті було виявлено, що 17% кредитів були класифіковані як проблемні. Порівняно з 2022 роком, цей показник зріс на 3%.

Дивлячись на звіт, порівняльний аналіз банків показав, що великі системно важливі банки, звісно ж, продемонстрували кращі результати ніж менші фінансові установи. Системно важливі мали середній рівень адекватності капіталу - 18,5%, тоді як середні та малі банки — 15,2% [47]. Великі банки більш спроможні протистояти економічним шокам.

Також зазначимо, що в звіті з 30 найбільших банків - 25 мали достатню адекватність капіталу (навіть у разі несприятливих сценаріїв). 5 банків потребували додаткового підвищення капіталу для забезпечення нормативних вимог. З цього можемо зробити висновок про відносну стабільність великих банків. Але все одно слід бути дуже уважними. Перейдемо до аналізу ліквідності. Ліквідність залишається на достатньому рівні завдяки заходів від НБУ з підтримки. Тому за перше півріччя 2024 року, ліквідні активи банків становлять приблизно 40% від загальних. Це на 4,8% більше, ніж у попередньому році. Також, важливим є коефіцієнт покриття ліквідності (LCR), бо він вказує на спроможність банків покривати зобов'язання. В 2024 році середній LCR становив 300%. А це майже вдвічі перевищує мінімальний норматив у 100%!

Порівняно з даними 2023 року, середні показники банків підросли. Наприклад, крупні банки мали LCR на рівні 230%, а це вже свідчило про високу вірогідність покриття своїх зобов'язань. Менші банки демонстрували LCR десь в районі 180% [48]. Також вище норматива. Хоча вони все ж більш вразливі до потрясінь. НБУ реалізував певні схеми для підтримки банківської системи, а це і пом'якшення нормативів резервування, і надання рефінансування. Також можна згадати про введення тимчасових обмежень на зняття коштів для запобігання паніці, хоча це й доволі спорний метод. І звісно ж підтримка з боку міжнародних партнерів зіграла буквально рятувальним колом для нас. Самі ж банки активно використовували механізми докапіталізації та реструктуризації зобов'язань. Наприклад, Приватбанк та Ощадбанк отримали додаткові вливання капіталу від уряду, це трохи допомогло з уникненням критичних проблем та вони продовжили свою діяльність.

Несумнівно, кредитний портфель - ключових ризик для фінансової системи. В Україні у 2024 році спостерігається тенденція до зниження частки проблемних кредитів (NPL). На початок осені 2024 року частка проблемних

кредитів знизилась на 5% від загального обсягу кредитного портфеля, тому зараз цей показник тримається на рівні приблизно 32%.

Поліпшення якості кредитного портфеля стало можливим завдяки активній роботі банків зі списанням безнадійних кредитів, реструктуризації боргу, а також нарощення обсягу гривневих кредитів високої якості. Наприклад, у 2024 році було реструктуризовано кредити на суму 45 млрд грн, це приблизно 5% від загального обсягу. Якщо подивитися Аналіз стійкості банків за 2023 рік, то можна помітити, що великі банки мали значно нижчу частку проблемних кредитів порівняно з меншими.

Щодо прибутковості банківської системи в цілому, то є дані, що за перше півріччя 2024 банки України отримали чистий прибуток у розмірі 78 млрд грн, що на 15% більше ніж за аналогічний період 2023 року. Основними джерелами все ще є процентні доходи (67% від загального доходу).

Зростання прибутковості можна пов'язати з підвищенням ефективності управління витратами, збільшенням обсягу кредитування. Бо ж обсяг кредитування корпоративного сектору зріс на 12%, а кредитування фізичних осіб на 8%. Якщо взяти результати 2023 року, то можна побачити, що великі банки продемонстрували вищий рівень прибутковості за менші банки. В них рентабельність активів (ROA) у великих банках становила 2,5%, а у менших показник був на рівні 1,8% [49].

Згідно зі звітом НБУ капіталізація банківської системи на початок 2024 року була на задовільному рівні.

Середній рівень адекватності регулятивного капіталу трамив рівень 18,3%, який перевищує встановлений регуляторний норматив у 10% (табл. 2.1). Тобто це досить достатня капіталізація для покриття можливих збитків в разі погіршення економічної ситуації.

Таблиця 2.1

**Динаміка основних показників капіталізації банківської системи
України (2022-2024 роки)**

Показник	2022 рік	2023 рік	2024 рік (на 1 вересня)
Адекватність капіталу (%)	16,8	17,5	18,3
Обсяг регулятивного капіталу (млрд грн)	205	220	235
Частка проблемних кредитів (%)	19	17	14,5

Джерело: складено автором на основі [49]

За 23 рік важливі системно банки мали вищий рівень адекватності капіталу - 19,2%. Менші банки - рівень адекватності капіталу на рівні 16,1%,. Все ж це перевищує регуляторні вимоги, але це менша стійкість порівняно з великими банками.

На основі даних, наданих у таблицях зі звіту, можемо зробити деякі висновки щодо основного та регулятивного капіталу банків України на 2023 рік (табл. 2.2).

Бачимо, що основний капітал сильно відрізняється між фінансовими установами. Той же Приватбанк має найбільший обсяг основного капіталу. Становить аж 99 258 млн грн на перший рік після оцінки. А це значно більше у порівнянні з іншими, такими як Ощадбанк (23 903 млн грн) та Райффайзен (21 221 млн грн). А банки середнього рівня (ПУМБ та Укрексімбанк) мають взагалі ще менші обсяги. Вони більш схильні піддаватися економічним шокам. А банки з негативними значенням показника як, наприклад, перший - Укрексімбанк (-7 450 млн грн на третій рік), потребують особливої уваги! Вони потребують негайних, суттєвих заходів для покращення ситуації.

Таблиця 2.2

**Основний та регулятивний капітал банків України за
результатами оцінки стійкості, млн грн**

Банк	Основний капітал					Регулятивний капітал				
	На 01.04.2023		1-й рік	2-й рік	3-й рік	На 01.04.2023		1-й рік	2-й рік	3-й рік
	Дані банку	AQR				Дані банку	AQR			
Приватбанк	27 248	27 248	99 258	137 558	170 105	54 466	54 466	110 363	148 663	181 210
Ощадбанк	14 155	14 155	23 903	27 512	28 468	19 650	19 650	25 160	28 769	29 725
Райффайзен Банк	12 703	12 703	21 221	26 934	30 692	16 438	16 438	21 455	27 169	30 927
Сенс	4 958	2 840	2 625	3 041	2 812	6 442	4 324	3 883	3 901	3 256
Універсал	6 510	6 510	15 257	19 521	22 853	9 475	9 475	15 257	19 521	22 853
ПУМБ	7 228	7 228	14 179	16 193	16 823	12 427	12 427	14 449	16 463	17 093
Укрексімбанк	4 275	2 712	-3 351	-5 126	-7 450	8 133	5 402	-3 374	-5 148	-7 472
Укргазбанк	8 309	8 309	6 721	7 238	6 408	8 368	8 368	6 780	7 298	6 467
ОТП Банк	7 234	7 234	17 946	22 160	25 203	12 315	12 315	17 807	22 021	25 064
УкрСиббанк	8 808	8 808	19 064	23 092	25 681	14 119	14 119	19 069	23 097	25 685
Креді Агріколь Банк	5 565	5 565	9 531	12 753	15 107	6 061	6 061	9 856	12 920	15 191
Кредобанк	3 481	3 481	4 875	6 024	6 788	3 912	3 912	4 964	6 113	6 877
А – Банк	1 768	1 768	3 412	4 129	4 553	2 305	2 305	3 414	4 131	4 556
Таскомбанк	2 269	2 269	2 573	2 774	2 806	3 101	2 578	2 581	2 781	2 814
Прокредит	2 407	2 407	2 689	2 758	2 595	3 203	3 203	3 585	3 669	3 515
Південний	2 505	2 505	5 561	6 607	7 285	4 342	4 342	5 754	6 777	7 431
Кредит Дніпро	1 236	1 236	1 576	1 736	1 736	1 660	1 660	1 660	1 820	1 820
Восток	1 262	1 262	2 290	2 710	2 910	1 976	1 976	2 604	2 961	3 096
МТБ	684	337	-40	-119	-225	839	434	-40	-119	-225
Правекс	671	675	207	-227	-764	728	733	264	-227	-764

Джерело: складено автором на основі [49]

Регулятивний же капітал вказує, що ситуація деяких банків є складнішою. Приватбанк має регулятивний капітал сумою 110 363 млн грн на початок 2023 року. А зростає аж до до 181 210 млн грн на третій рік. Укрексімбанк, який ми брали як минулий приклад, демонструє негативні значення. І це знову свідчить про значну нестачу капіталу для забезпечення стабільності його функціонування.

Якщо поглянути на наступні доступні дані, то нормативи достатності основного капіталу (НЗ) та регулятивного капіталу (Н2) досить різні між всіма банківськими установами (табл. 2.3)

Таблиця 2.3

**Нормативи достатності основного (НЗ) та регулятивного (Н2)
капіталу банків України**

Банк	Основний капітал (НЗ)					Регулятивний капітал (Н2)				
	На 01.04.2023		1-й рік	2-й рік	3-й рік	На 01.04.2023		1-й рік	2-й рік	3-й рік
	Дані банку	AQR				Дані банку	AQR			
Приватбанк	11.73	11.73	40.66	55.82	68.76	23.45	23.45	45.20	60.33	73.25
Ощадбанк	10.26	10.26	17.13	25.26	28.39	14.24	14.24	18.03	26.42	29.64
Райффайзен Банк	14.87	14.87	25.10	31.96	36.65	19.25	19.25	25.38	32.24	36.93
Сенс	8.74	5.20	4.81	5.60	5.23	11.35	7.92	7.12	7.18	6.06
Універсал	16.49	16.49	37.75	49.26	59.08	24.01	24.01	37.75	49.26	59.08
ПУМБ	12.00	12.00	23.60	27.32	28.93	20.63	20.63	24.05	27.78	29.40
Укрексімбанк	4.61	2.98	-3.65	-5.53	-8.01	8.78	5.93	-3.67	-5.55	-8.04
Укргазбанк	11.97	11.97	9.73	10.44	9.34	12.06	12.06	9.82	10.52	9.42
ОТП Банк	19.09	19.09	45.50	56.29	64.44	32.50	32.50	45.15	55.94	64.08
УкрСиббанк	28.31	28.31	59.15	71.33	79.30	45.38	45.38	59.17	71.35	79.31
Креді Агріколь Банк	16.43	16.43	27.43	36.28	42.67	17.90	17.90	28.36	36.75	42.91
Кредобанк	22.06	22.06	31.08	38.47	43.55	24.79	24.79	31.65	39.04	44.12
А – Банк	16.58	16.58	31.63	38.83	43.55	21.62	21.62	31.65	38.85	43.58
Таскомбанк	12.67	13.05	14.70	15.83	16.07	17.32	14.83	14.74	15.87	16.11
Прокредит	13.33	13.33	14.16	14.42	13.51	17.74	17.74	18.88	19.18	18.30
Південний	12.37	12.37	27.05	31.86	35.04	21.44	21.44	27.98	32.68	35.74
Кредит Дніпро	20.43	20.43	26.75	28.97	29.03	27.43	27.43	28.17	30.37	30.43
Восток	12.83	12.83	22.54	26.62	28.62	20.10	20.10	25.62	29.09	30.45
МТБ	11.34	6.00	-0.75	-2.19	-4.15	13.92	7.71	-0.75	-2.19	-4.15
Правекс	14.31	14.39	4.45	-4.88	-16.51	15.53	15.61	5.69	-4.88	-16.51

Джерело: складено автором на основі [49]

Приватбанк знову демонструє гарні результати, він має високий рівень достатності. На третій рік оцінки норматив НЗ становить 68,76%! В нього великі шанси на покриття своїх ризиків в скрутній ситуації. А розвив з іншими установами ну дуже і дуже значний. Хоча Ощадбанк також має досить суттєві

показники з нормативом Н2 на рівні 29,64% на третій рік, Райффайзен також не відстає. Той же, як ми вже виявили, проблемний Укрексімбанк має низькі значення — 3-й рік його нормативи Н3 становлять -8,04%. Термінові заходи для підвищення капіталізації – ось перше, що треба заподіяти в такій ситуації. Банки середнього рівня, наприклад ПУМБ, мають стабільно-непогані результати. Хоча, звісно, потребують подальшої роботи для покращення своїх позицій у банківській системі України.

Наступні дані в нас про необхідні рівні нормативів достатності капіталу, які банки мають досягти до жовтня 2024 та квітня 2026 (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Необхідні рівні нормативів достатності капіталу за результатами оцінки стійкості

Банк	Необхідний (цільовий) рівень нормативів			
	для граничних рівнів на рівні 0% із досягненням до жовтня 2024 року		для граничних рівнів на рівні нормативних значень із досягненням до квітня 2026 року	
	Н2	Н3	Н2	Н3
Приватбанк	10.0	7.0	10.0	7.0
Ощадбанк	10.0	7.0	10.0	7.0
Райффайзен Банк	10.0	7.0	10.0	7.0
Сенс	10.0	7.0	10.4	7.4
Універсал	10.0	7.0	10.0	7.0
ПУМБ	10.0	7.0	10.0	7.0
Укрексімбанк	14.2	11.2	21.3	18.3
Укргазбанк	10.0	7.0	12.7	9.7
ОТП Банк	10.0	7.0	10.0	7.0
УкрСиббанк	10.0	7.0	10.0	7.0
Креді Агріколь Банк	10.0	7.0	10.0	7.0
Кредобанк	10.0	7.0	10.0	7.0
А – Банк	10.0	7.0	10.0	7.0
Таскомбанк	10.0	7.0	10.0	7.0
Прокредит	10.0	7.0	10.0	7.0
Південний	10.0	7.0	10.0	7.0
Кредит Дніпро	10.0	7.0	10.0	7.0
Восток	10.0	7.0	10.0	7.0
МТБ	13.0	10.0	19.8	16.8
Правекс	33.7	30.7	40.6	37.6

Джерело: складено автором на основі [49]

Бачимо, що для більшості банків встановлені цілі є стандартними — 10% на Н2 та 7% на показнику Н3. Проте, Укрексімбанк має підвищені вимоги. Це 14,2% для Н2 та 11,2% для Н3 до 2024 року. Тобто всім зрозумілі ризики для цього банку та те, що для них додаткові заходи та вища планка показників - необхідність. Правекс має найбільш високі вимоги серед всіх банківських установ — 33,7% для Н2, 30,7% для Н3 до жовтня 2024, а це сигнал особливої вразливості цього банку.

Тепер розглянемо особливо важливу тему для нас про вплив повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Звісно в цій темі можна виділити дуже багато нових потрясінь, з якими заштовхнулися наші банківські установи. З першого – це війна змусила банки переглянути свої кредитні політики та ризики. Також вони зосередилися на підтримці стратегічних галузей в економіці, які найбільше постраждали від війни. Це звісно і агропромисловий комплекс, і МСБ [50]. Всі пам'ятають про програми кредитних канікул для фіз. осіб та підприємств, які зазнали втрат через війну. За оцінками Економічної правди приблизний відсоток клієнтів, які скористалися цією можливістю у перші місяці війни – 35%.

Ще дуже важливим моментом є те, що банки суттєво знизили обсяги видачі нових кредитів. Особливо у високоризикових сегментах. Частка проблемних кредитів (NPL), як ми пам'ятаємо, у системі зросла до 19% у 2022, а завдяки вчасним заходам цей показник знизився до 14,5% на 2024 рік. Щодо довіри клієнтів до своїх банків, як до дуже важливого аспекту їх праці – вона на доволі нормальному рівні. Мабуть це стало можливим саме завдяки швидкій адаптації до умов воєнного часу та розвитку цифрових сервісів, якими славляться українські банківські установи [51]. Це і нові мобільні додатки, і розширений функціонал в наявних. Клієнти позитивно сприйняли безперебійний доступ до своїх фінансових рахунків в таких умовах, хоча й звикли до цього ще з часів Ковіду [52]. Якщо вірити наявним даним, то частка безготівкових операцій зросла з 55% до 72% протягом 2022-2024 років. Це дуже високий рівень цифровізації серед населення, показник, який значно вище

за країни Європи. Хоча й наша банківська система трамається доволі добре в таких умовах, все ж є постійно впливаючі на неї умови:

1. Серед основного – це висока частка проблемних кредитів. Наш показник не підходить під міжнародні стандарти. Тому ця проблема потребує особливої уваги і системного підходу, хоча й це буде дуже важко через наявні негативні наслідки війни.

2. Наступним виділимо, що багато банків залишаються залежними від підтримки з боку уряду. Приватбанк та Ощадбанк отримали додаткові вливання капіталу – і це добре, але й підвищує ризик залежності банківської системи від політичних рішень, постійної підтримки.

3. Проблеми з ліквідністю у періоди кризи. Середній LCR дійсно ж є доволі високим, але окремі банки стикаються з труднощами у підтримці свого рівня ліквідності. Вище розглянутий Укрексімбанк показав нам свою вразливість в цей час через свої негативні значення регулятивного капіталу.

4. І звісно ж ризики, пов'язані з війною, серед яких ми можемо одразу виділити втрату активів у зонах бойових дій, зниження попиту на фінансові послуги, необхідність підтримки постраждалих секторів економіки.

І несумнівно, майбутнє банківської системи України і всієї її економіки залежить від найскорішої економічної стабільності, завершення військових дій і реформ. Одним із головних напрямків розвитку можемо виділити те, в чому ми вже успішні - цифровізація. Банки і влада продовжуватимуть інвестувати в технології, розвивати мобільні додатки та сервіси для залучення нових клієнтів. Також особливу увагу буде приділено, звісно, до зниження відсотку проблемних кредитів. І в подальшому банку будуть якісніше оцінювати свої кредитні ризики, можливо співпрацювати з міжнародними фінансовими організаціями для отримання якихось додаткових ресурсів, підтримки.

Ще можна згадати про те, що якщо всеж до країни повертатиметься стабільність, то банки зможуть залучати іноземних інвесторів, удосконалювати свої механізми капіталізації та збільшення резервів. Але в

теперішньому часі вони поки мають посилити механізми управління ризиками. Тобто удосконалити процеси управління портфелем активів, шляхом впровадження новітніх технологій аналізу даних та розробки більш гнучких кредитних політик [53].

Не секрет, що банківська система буде відігравати дуже і дуже важливу роль при відновленні економіки України. Вони зможуть допомогти з фінансуванням інфраструктурних проєктів з відновлення, підтримати малий і середній бізнес. Бо відновлення економічної активності можна досягти саме через підтримку підприємств, які не можуть повноцінно працювати в воєні часи. З цим, окрім наших банків, зможуть допомогти іноземні інвестори. Якщо матимуть довіру до української політичної та економічної системи.

Загалом аналіз фінансових показників, проведений вище, свідчить про збереження банками стійкості та їх вміння адаптуватися до важких умов. Той же середній рівень адекватності капіталу та ліквідності все ще значно вищий за встановлені нормативи. Позитивні результати банківської системи, як ми вважаємо, стали можливими завдяки кваліфікованому керівництву, підтримці з боку НБУ, міжнародних партнерів, впровадженню серйозних реформ. Хоча проблеми в системі все ще дуже серйозні. І вони звісно посилюються через залежність від державної підтримки і вплив війни на економічну ситуацію. Мир в країні, реалізація подальших реформ, залучення міжнародних інвесторів дозволять потроху зміцнювати її фінансову та економічну стійкість. А це критична необхідність для забезпечення стабільного економічного, соціального розвитку країни в період повоєнного відновлення.

2.2. Вплив фінансової стійкості на сталий розвиток національної економіки

Сталий розвиток – це одна з головних цілей у розвитку сучасних національних економік, включаючи і Україну. Дане поняття включає і економічний, і екологічний, і соціальний аспекти. Їх взаємозв'язок забезпечує збалансований розвиток суспільства, економіки без шкоди, а навпаки з

користю для майбутніх поколінь. Якщо розглянути з точки зору економіки. То сталий розвиток означає стабільність економічного зростання, добробуту населення, збереження природних ресурсів.

Успішність сталого розвитку можна виміряти показниками. В Україні актуальними будуть темпи економічного зростання, рівень зайнятості, обсяги інвестицій та інші. За даними Державної служби статистики України темпи економічного зростання в 2023 році склали 3,2% порівняно з 2,7% у 2022 році. Це невелика різниця в показнику, але ж не забуваємо про вплив пандемії COVID-19 та військовими діями на території країни за початку 2022. Якщо поглянути на статистичні дані, які є в вільному доступі, то можна помітити, що в Україні, наприклад, відзначається збільшення частки інвестицій у відновлювані джерела енергії та інфраструктурні проєкти. У 2023 обсяг інвестицій в зелену енергетику був близько до 2,5 млрд грн. Це приблизно на 15% більше, ніж у 2022 році, що свідчить про посилення економічного виміру сталого розвитку через фінансові інвестиції в екологічні технології [54].

Також без сумніву, що фінансова стійкість банківської системи також дуже важливий елемент сталого розвитку. Наприклад. вона забезпечує доступ до фінансових ресурсів для підприємств та фізичних осіб. Бо ж в 2023 році у нас було зафіксовано зростання обсягів кредитування МСБ на 12%. В умовах війни це сприяло розширенню підприємницької активності, створенню нових робочих місць [55]. Також фінансова стійкість забезпечує стабільний доступ до фінансів та підтримку інших різних секторів економіки. Дозволяє забезпечити доступність кредитів для бізнесу та населення, що сприяє зростанню інвестиційної активності та розвитку підприємництва. За інформацією від НБУ, в Україні в 2023 році було зафіксовано зростання рівня адекватності капіталу банківської системи до 18,3%. В свою чергу, це позитивно вплинуло на розвиток країни, показало здатність опиратися шокам та оказувати підтримку стратегічних галузей економіки [56]. Наступним слід виділити стимулювання інвестицій у стале зростання. У 2023 обсяг інвестицій у сферу зеленої енергетики зріс до 2,5 млрд грн. Зазвичай це означає

розширення виробництва електроенергії з відновлюваних джерел, показує нашу здатність опиратися поценційним блекаутам.

Банки активно фінансували проєкти зі створення вітроелектростанцій та сонячних електростанцій. В той час відновлювана енергетика в загальному виробництві електроенергії зросла до 12%, хоч і не дуже багато, але в умовах постійних обстрілів енергетичної сфери це гарний результат. Порівняно з 2021 роком, наприклад, коли цей показник складав менше 9.

Саме тому можна зазначити, що банківська система допомагає не лише з економічним зростанням, але й збереженню навколишнього середовища та підвищенню якості життя населення, новим соціальним ініціативам. А це все найголовніші фактори сталого розвитку.

В 2023 році зросла частка кредитів, наданих банками для фінансування інфраструктурних проєктів, як ми вже зазначали. Приблизно на 18% у порівнянні з попереднім роком, досягнувши 42 млрд грн. Це і проєкти з відновлення пошкодженої інфраструктури, і проєкти з будівництва доріг, модернізації логістики. Що допомагає і війську, і простому населенню. А частка кредитів, виданих МСБ, склала 22% від всього загального обсягу кредитування. Що добре з точки зору створення робочих місць та, знову ж, підтримки населення [57].

Тому можна сміло робити висновок, що фінансова стабільність банківської системи дозволяє підтримувати позитивну динаміку економічного зростання. Тому наша країна має тягнутися до найкращих показників, або хоча б тримати на рівні вже досягнуті. Як той же рівень адекватності капіталу. Який стабільно зростає, досягнувши 18,3% у 2023 році (рисунок 2.1).

Національний банк України зазначає у 2023 році обсяг виданих кредитів становив 1,2 трлн грн. Аж на 10% більше, ніж у шкловому 2022. З головного - кредити надають підприємствам можливість розширювати виробництво. Звісно ще модернізувати обладнання та збільшувати обсяги виробництва. Зокрема, обсяг кредитів, виданих корпоративному сектору зріс на 9% і досягнув 850 млрд грн [58]. Тому такий ріст обсягів кредитування допомагає

зі зростанням інвестиційної активності в країні. У 2023 інвестиції в основний капітал зросли на 8% (540 млрд грн) порівняно з попереднім результатом, що дає позитивну динаміку активності бізнесу та покращення умов для ведення економічної діяльності. Неможливо сумніватися в важливості стабільних банків в наших умовах, бо вони можуть кредитувати великі інфраструктурні проєкти, розвивати промисловість та впроваджувати новітні технології.

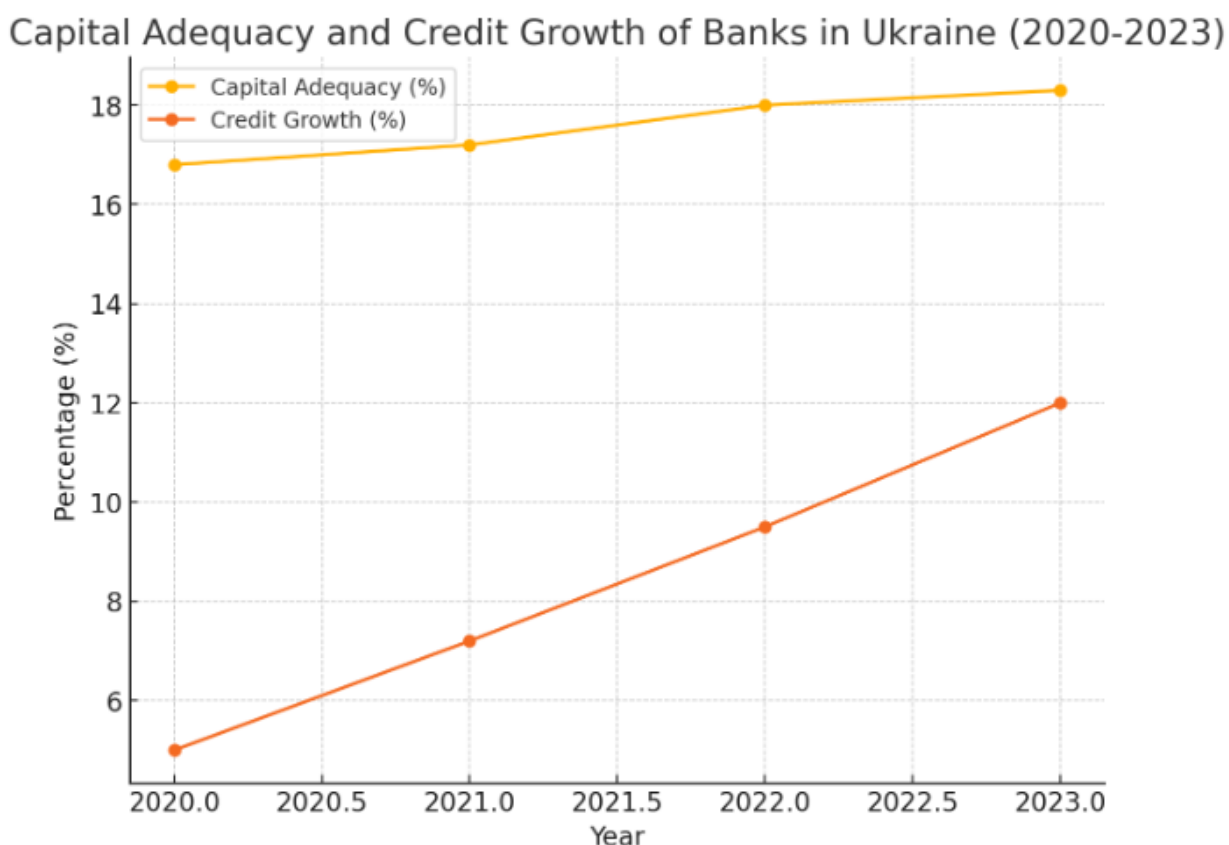

Рисунок 2.1. Адекватність капіталу та кредитний ріст банків України (2020-2023)

Джерело: складено автором на основі [57, 58]

Розглянемо наступне поняття фінансової інклюдії, бо за 2023 рік кількість нових банківських рахунків для фізичних осіб зросла на 7% . Це вже близько 20 млн активних рахунків! Тобто в Україні немає проблем з доступністю фінансових послуг для населення, особливо за умови дуже високого рівня цифровізації в Україні. Окрім того, кількість виданих іпотечних кредитів у 2023 році зросла на 12%. Звісно це пояснюється великою кількістю

переселення серед населення. Але й це потроху допомагає розвитку та активності ринку житлової нерухомості, хоча й ціни ростуть. Іпотека зараз більш доступна для населення це впливає на підвищення попиту на житло.

Наступним пунктом звернемо увагу на важливе значення для підтримки експорту та міжнародної торгівлі. В 2023 розмір експортних кредитів зріс на 14%, що дозволило підтримати експортні можливості українських підприємств і забезпечити стабільні надходження валюти в країну.

У 2023 році рівень адекватності капіталу банківської системи становив 18,3%. Такий відсоток перевищує мінімально необхідний рівень. А це дозволяє знижувати ризики для фінансової системи в разі економічних шоків. Підтримувати стабільний обмінний курс національної валюти, що для нас дуже актуально.

І повернемося до пункту з екологічними проектами, бо ж в 2023 році обсяг кредитів на реалізацію екологічних проєктів зріс на 20% і встав на рівні 8,5 млрд грн. Це включає фінансування багато різноманітних та корисних в наших воєних, блекаутних умовах (енергоефективні технології, вітроелектростанції, сонячні електростанції, зменшення викидів вуглецю [59].

Завдяки такій активній підтримці банків, частка відновлюваних джерел в загальному виробництві електроенергії в Україні зросла до 12%, про що ми вже вказували раніше.

Саме тому інвестиції в зелені проєкти є дуже важливим показником сталого розвитку в економіках багатьох, особливо європейських, країн [60]. Обсяг наших інвестицій у відновлювану енергетику зростає потроху щорічно і досягнув 2,5 млрд грн на 2023 рік (рисунок 2.2).

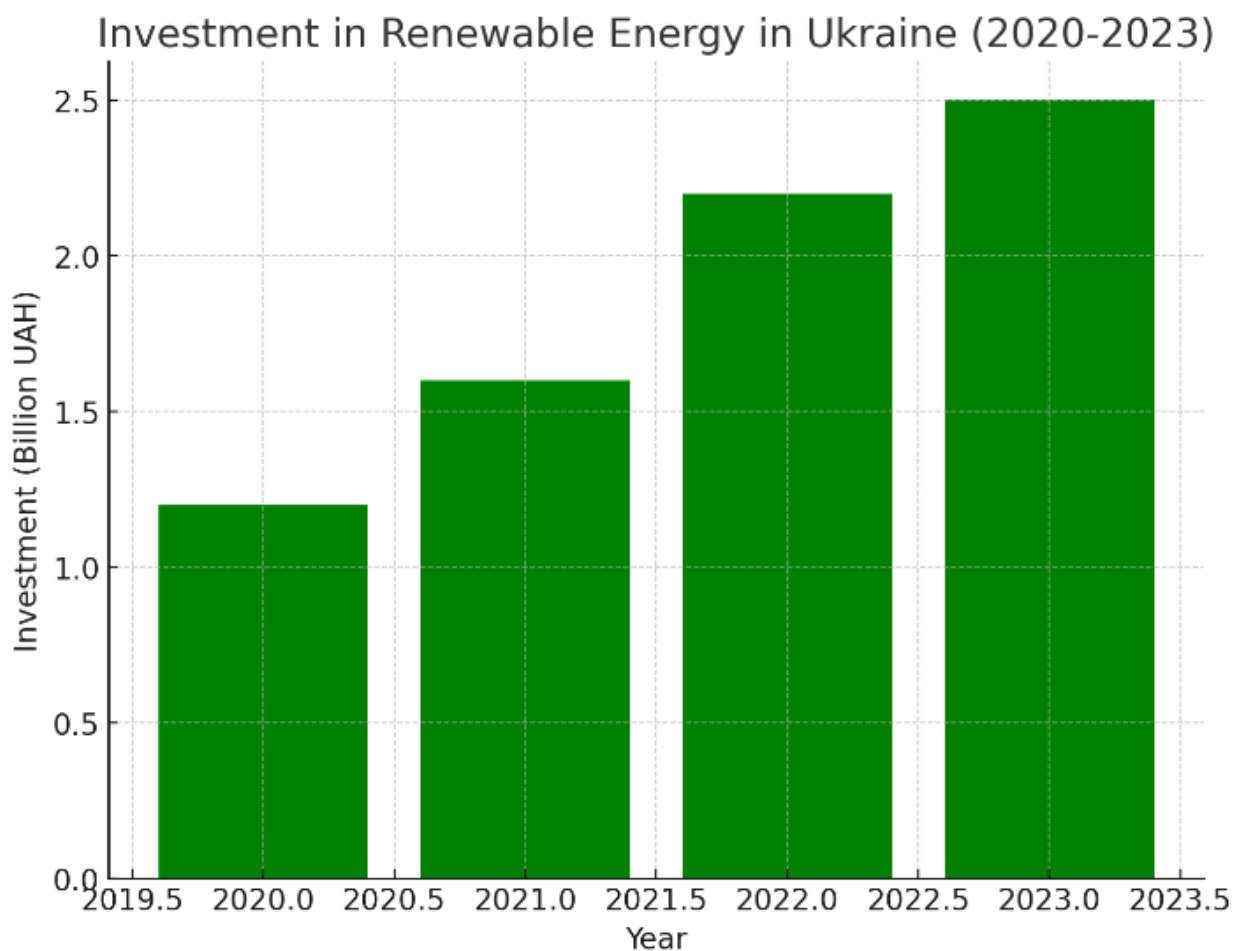

Рисунок 2.2. Інвестиції у відновлювану енергетику в Україні (2020-2023)

Джерело: складено автором на основі [60]

Наголосимо на ролі у фінансуванні соціальних ініціатив від банків. Які спрямовані на підвищення рівня життя населення, забезпечення соціальної справедливості. Це має під собою будівництво соціального житла, підтримку програм охорони здоров'я та реабілітації військових, а також відбудова інфраструктури в регіонах, які найбільше постраждали від війни. У 2023 році обсяг кредитів на реалізацію соціальних програм досягнув 6 млрд грн. Ще українські банківські установи підтримують програми соціальної відповідальності бізнесу, бо їми було надано 200 млн грн в 2023 на реалізацію соціальних ініціатив у різних регіонах України. Це, звісно ж, сприяло створенню робочих місць та підвищенню рівня життя населення.

Всі розуміють місце МСБ в складовій сталого розвитку економіки, оскільки він підтримує казну країни через податки, значну частину робочих місць. Також підвищує інвестиційну привабливість країни. І у нас банки видали кредити на суму 150 млрд грн, що на 12% більше, ніж у 2020 році, така підтримка дозволила малим підприємствам розширювати виробництво та збут, модернізувати обладнання (рисунок 2.3) [61].

Small and Medium Business (SMB) Credit Growth in Ukraine (2020-2023)

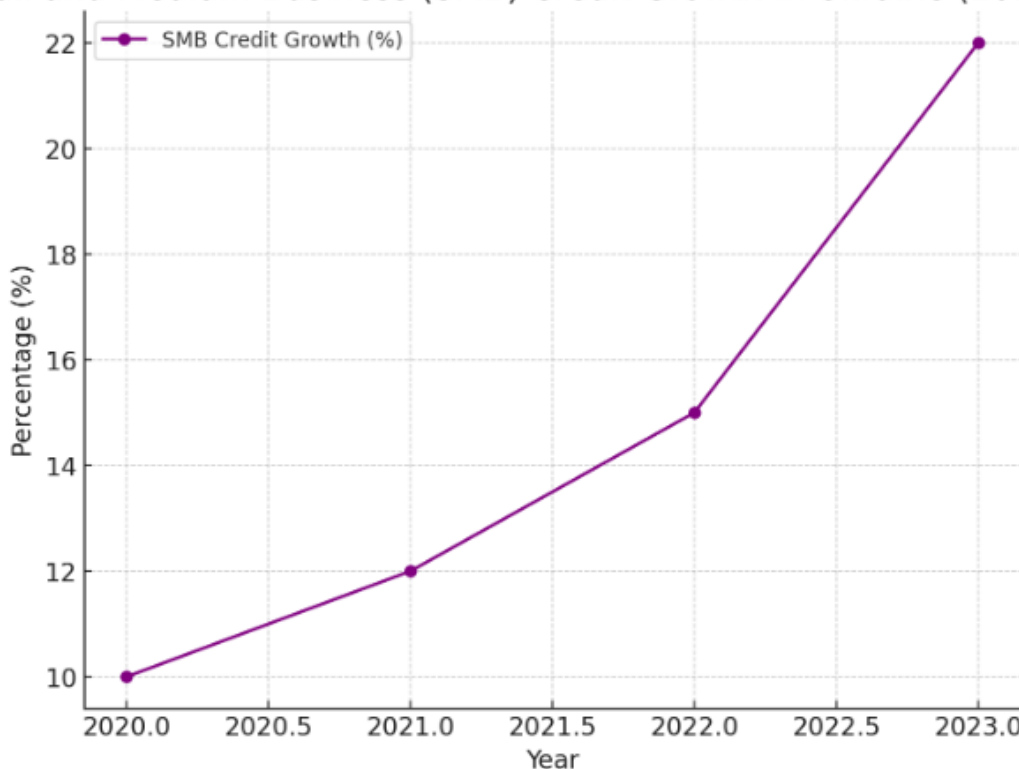

Рисунок 2.3. Зростання кредитування малого та середнього бізнесу (МСБ) в Україні (2020-2023)

Джерело: складено автором на основі [61]

Збільшення кредитування МСБ за графіком каже нам про поліпшення умов для підприємницької діяльності в Україні, хоча й війна та податки дуже підірвали стабільність їхньої роботи [62]. Тобто хоч їм і дуже важко працювати зарарз, але їх намагається підтримати вся держава, оберігаючи та збільшуючи спрос на їхню продукцію. Зокрема, збільшення кредитування на 22% у 2023 році є результатом активної політики банківської системи щодо підтримки бізнесу в умовах викликів, пов'язаних з економічною нестабільністю. Ще в 2023 році банки України надали кредити на реалізацію інфраструктурних

проектів на суму 50 млрд грн (на 20% більше за 2022). Воно включає фінансування будівництва нових доріг, модернізацію залізничної інфраструктури та створення нових логістичних центрів. А такі моменти критичні в підтримці наших військових, бо логістика – це техніка, обладнання, продовольчі продукти, медицина. Для населення це, найчастіше, енергетичні та комунальні мережі [63]. Таке фінансування сприяє розвитку менших та віддалених регіонів, покращенню транспортної доступності в них. Наприклад, в 2023 було пророблено будівництво нових ділянок автомобільних доріг 500 км. Що, звісно, привід для великих спорів в воєний час, але, на нашу думку, це слід розглядати з боку зниження витрат на військову та експортну логістику, пришвидшення доставки міжнародної підтримки.

2.3. Практичні аспекти забезпечення фінансової стійкості банків в умовах криз

У цьому підрозділі ми розглянемо державну політику стабілізації банківського сектору України, бо ж це важлива складова забезпечення фінансової стійкості. А особливо це проявляється в наших умовах кризових ситуацій та війни. Почнемо з того, що за період з 2019 по 2024 роки уряд та НБУ постійно дотримувалися особливих заходів. Які, звісно, були спрямовані на зміцнення банківського сектору та протидію кризовим явищам, які виникли через зовнішні та внутрішні чинники. Особливо через пандемію COVID-19 та війну, яку розпочала Росія проти України.

Одразу можна зазначити, що головним напрямком державної стабілізаційної політики для банківського сектору було посилення регуляторного нагляду. А також впровадження більш жорстких вимог до капіталізації банків. З 2020 року НБУ поступово підвищував вимоги до мінімального рівня адекватності капіталу. Такі заходи дозволили банкам мати достатній запас міцності для протидії економічним потрясінням. З цього і вийшов результат, що в 2023 середній рівень адекватності капіталу банків України становив 18,3%, а мінімально необхідний рівень у 10% [64]. Державна

політика ще приділяла особливу увагу заходам підвищення ліквідності банківської системи. Під час пандемії COVID-19 НБУ запровадив ряд особливих інструментів для підтримки банків. Довгострокові рефінансування під низькі відсоткові ставки – були основним інструментом підтримки ліквідності. І банки підтримувати кредитування економіки, змогли збільшити надання фінансових послуг. У 2021 році обсяг рефінансування банків зріс до 150 млрд грн - це на 25% більше, ніж у 2020 [65].

У період з початку війни між Україною та Росією державна політика стабілізації, звісно ж, мала змінитися під тягарем більш сильного потрясіння. Першим, що можна згадати – це Уряд та НБУ ввели мораторій на зняття депозитів. Можна сказати, що це використовувалось як метод запобігання панічним настроям серед населення. А відсутність паніки зберігає стабільність системи банків. Крім того, вони ввели тимчасові обмеження на операції з валютою. Це було ваджливо для зменшення тиску на національну валюту. Важливим заходом стало ще створення механізму гарантування вкладів. Який покривав 100% всіх депозитів фізичних осіб на період дії воєнного стану як метод підвищення довіри до банківської системи (табл. 2.5) [66].

Таблиця 2.5

Основні заходи державної політики стабілізації банківського сектору (2019-2024 рр.)

Рік	Заходи	Результати
2019 рік	Підвищення вимог до капіталізації	Середній рівень капіталізації банків зріс до 14,5%
2020 рік	Довгострокові рефінансування	Ліквідність банків зросла на 20%
2021 рік	Розширення рефінансування	Обсяг рефінансування зріс до 150 млрд грн

Продовження табл. 2.5

2022 рік	Введення мораторію на зняття депозитів	Збереження стабільності банківської системи
2023 рік	Гарантування вкладів фізичних осіб	Підвищення рівня довіри до банків на 15%

Джерело: складено автором на основі [66]

Перейдемо до такого, що політика нашої держави також включала впровадження інноваційних інструментів зниження ризиків. Як приклад - у 2023 було започатковано програму страхування кредитних ризиків для МСБ. Це було особливо важливим в умовах шансів неплатоспроможності в бізнесі. А ще стимулювало кредитування в умовах економічної невизначеності. Завдяки цій програмі обсяг кредитів, виданих для МСБ, зріс на 18% у 2023 році, якщо порівняти з 2022 роком [67].

То ж підіб'ємо підсумок – в Україні державна політика стабілізації банківського сектору з 2019 по 2024 роки була спрямована на посилення регуляторного нагляду, підвищення рівня капіталізації, забезпечення ліквідності, запобігання панічним настроям серед населення. Це, можна сказати, дуже ефективні інструменти стабільності банківської системи. Вони змогли підтримати активність в економіці, утримати паніку та навпаки збільшити кількість банківських операцій [68].

Перейдемо до більш серйозних антикризових заходів, які були вжиті українською владою та НБУ. І розглянемо в період з 2019 по 2024 роки. Ці заходи мали на меті мінімізувати вже існуючий негативний вплив факторів (COVID-19, економічних криз та військових дій). Мабуть одним з наважливіших є введення механізму довгострокового рефінансування банків під знижену процентну ставку, бо ж цей інструмент дозволив забезпечити банкам необхідну ліквідність. Також зберегти їх здатність надавати кредити підприємствам і домогосподарствам. З 2020 по 2022 роки обсяг виданих рефінансувань коштів зріс до 200 млрд грн, а це мало вплив на стабілізацію грошового ринку [69].

Також було запроваджено програму реструктуризації проблемних кредитів, що дозволила банкам знизити рівень непрацюючих активів. У 2023 році рівень проблемних кредитів знизився до 16,4% порівняно з 22,5% у 2021 році, що свідчить про ефективність вжитих заходів [70]. Результатом стало зниження навантаження на систему, бо ж програма включала надання можливості реструктуризації боргів як для корпоративних клієнтів, так і для фізичних осіб. Випишемо результати в окрему таблицю (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Основні антикризові заходи (2019-2024 рр.)

Рік	Заходи	Результати
2020 рік	Довгострокове рефінансування під низькі ставки	Забезпечення ліквідності банків на 200 млрд грн
2021 рік	Запуск програм реструктуризації проблемних кредитів	Зниження рівня проблемних кредитів до 22,5%
2022 рік	Мораторій на виплати по кредитах для постраждалих від війни	Зменшення фінансового навантаження на населення
2023 рік	Страхування кредитних ризиків для МСБ	Збільшення обсягів кредитування МСБ на 18%

Джерело: складено автором на основі [70]

Тому перейдемо до наступного – це створення умов для підвищення стійкості саме до валютних ризиків. Це обмеження на валютні операції та підвищення нормативи резервування під валютні ризики. Це трохи знизило

залежність банків від коливань валютного курсу. Забезпечило додатковий запас міцності проти кризових явищ те, що за статистикою в 2023 рівень валютних резервів банків зріс на 12% [71]. Таким чином, антикризові заходи, які використали з 2019 по 2024 роки, дозволили підтримати стабільність та побороти негативні наслідки банківської системи України. Через ліквідність банків, зниження рівня проблемних активів, зміцнення фінансової стійкості банків. Саме в умовах кризових явищ. Але не слід забувати, що не тільки внутрішні, а й міжнародні кризи та конфлікти напряду впливають на нашу економіку. І напряду визначили стан банківської системи у період з 2019 по 2024 роки. Зовнішні економічні шоки, конфлікти на Близькому Сході, пандемія з Китаю, глобальне зниження економічної активності та співпраці (табл. 2.7) [72].

Таблиця 2.7

**Вплив міжнародних криз та війни на банківську систему України
(2019-2024 рр.)**

Рік	Події	Вплив на банківський сектор
2020 рік	Пандемія COVID-19	Зниження валютних резервів на 15%
2021 рік	Глобальна економічна криза після пандемії	Зменшення інвестиційної активності
2022 рік	Війна між Україною та Росією	Зростання рівня проблемних кредитів до 24%
2023 рік	1. Антикризові заходи 2. Напад на Ізраїль	1. Збільшення валютних резервів на 12%, зниження проблемних кредитів 2. З іншого боку зменшення уваги до України від провідних країн, надаючих допомогу

Джерело: складено автором на основі [72]

Все це значною мірою вплинуло на стабільну роботу банківського сектору. І мабуть, найпершим наслідком можна виділити зростання валютних ризиків. Наприклад, під час пандемії та подальшого економічного спаду українські банки стикнулися з проблемою залучення іноземних інвестицій та стабільності валютних резервів, бо 2020 році рівень валютних резервів банків знизився на 15%. А це, звісно ж, додатковий тиск на фінансову систему України, хоча й у 2023 році, завдяки впровадженню антикризових заходів, валютні резерви України вдалося збільшити на 12%. Це потроху стабілізує ситуацію [73].

Повномаштабна війна Росії проти України безсумнівно мала значний вплив на банківський сектор. На структуру активів і пасивів банків в особливості. Через бойові дії в окремих регіонах було зруйновано банківську інфраструктуру, з цього виникли значні труднощі з поверненням кредитів, втрата наявних там активів. Як результат звітків від воєних дій за перший рік війни, під кінець 2022, рівень проблемних кредитів у банківській системі зріс до 24%. Однак завдяки програмам реструктуризації та державній підтримці цей показник потроху знижують, приблизно до 16% в 2023.

Тому підсумуємо, що міжнародні кризи та війни завжди мали значний негативний вплив на фінансову стійкість всієї України, не тільки банківської сфери. Проте з нашими вжитими антикризовим заходам на вжається зберегти стабільність банківської системи та забезпечити її функціонування в складних умовах, а також навіть покращувати кількість і якість банківських операцій, послуг. Згадаємо, ще про дуже важливий аспект, без якого нам би не вдалося так довго триматися на плаву. Це звісно підтримка міжнародних організацій та наших партнерів, особливо в умовах кризи через військові дії [74]. З 2019 по 2024 роки українська банківська система отримала значну підтримку від міжнародних фінансових інституцій, таких як Міжнародний валютний фонд (МВФ), Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), а також інших партнерів (табл. 2.8). Також, окрім грошової допомоги, було

дуже багато гуманітрних програм з різних країн для населення. А військова допомога відіграла ключову роль в опорі на полі бою.

Таблиця 2.8

Підтримка міжнародних організацій для стабілізації банківського сектору України (2019-2024 рр.)

Рік	Міжнародна організація	Обсяг підтримки	Основні цілі
2020 рік	МВФ	5 млрд доларів США	Підтримка ліквідності та платоспроможності банків
2022 рік	ЄБРР	1,2 млрд євро	Зміцнення капіталізації та підтримка кредитування
2023 рік	Світовий банк	500 млн доларів США	Фінансування інфраструктури

Джерело: складено автором на основі [74]

А в довоєні часи, наприклад, в 2020 році МВФ виділив Україні фінансування в розмірі 5 млрд доларів США для стабілізації економіки та підтримки в умовах оговтання від пандемії COVID-19. Ці кошти були використані для підтримки платоспроможності банків та забезпечення ліквідності, що дозволило уникнути масових банкрутств та зберегти стабільність системи [75].

Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) також активно підтримував банківський сектор України. Бо надавав кредити та інвестиції для зміцнення капіталізації банківського сектору. В 2022 ЄБРР виділив фінансування в розмірі 1,2 млрд євро для українських банків. Їх ціллю була і є підтримка стійкості під час військових дій та забезпечити доступність кредитів

для малого та середнього бізнесу [76]. Світовий банк також допомає Україні. Зазвичай у вигляді позик та грантів для стабілізації економіки, бо в 2023 році їм було виділено 500 млн доларів США. Звісно ж, як зазвичай, ці гроші спрямували на підтримку банківського сектору та його стійкості в умовах війни, ще кредитування реального сектору економіки, фінансування інфраструктурних проєктів з відновлення та екологічних ініціатив [77].

Можна сміло сказати, що саме завдяки підтримці міжнародних організацій та партнерів вдалося зберегти нашу економіку на адекватному рівні, підтримати населення та армію, забезпечити фінансову стійкість банківського сектору України. І все це в надкритичних умовах численних кризових ситуацій, активної фази війни. Що стосується нашої теми, то міжнародні фінансові інституції надали значні кошти для підвищення капіталізації банків, підтримки кредитування та зниження ризиків. Як наслідок - утримання стабільності, ефективне функціонування, розвиток технологічних рішень та сфери послуг в сфері.

Що стосується всього підрозділу, то зробимо підсумок, що період з 2019 по 2024 роки хоч ми і зіштовхнулися з низкою надзвичайних викликів: пандемія COVID-19, війна з Росією, загальні економічні кризи, але ми змогли втримати нашу банківську сферу на достойному, а головне – функціонуючому рівні. Завдяки комплексному підходу держави та міжнародної підтримки в особливості. Основними елементами державної політики можна виділити: посилення регуляторного нагляду, підвищення капіталізації, впровадження заходів за для підтримки ліквідності а високому рівні, довгострокове рефінансування. Антикризові заходи, як-от реструктуризація проблемних кредитів та страхування кредитних ризиків, також зробили свій великий внесок в стабілізаційний процес банківської системи. Вплив міжнародних криз та війни дійсно значно ускладнив ситуацію. Однак вжиті заходи дозволили знизити рівень проблемних кредитів та підвищити рівень валютних резервів.

Ми вважаємо, що міжнародна підтримка для України відіграла ключову роль. Завдяки фінансуванню з боку МВФ, ЄБРР та Світового банку вдалося зберегти платоспроможність банків та підтримати їхню кредитну активність. З іншого підтримати постраждале населення, армію, організувати заходи з відновлення не тільки економіки, а й інфраструктури, освіти. Що стало важливим чинником у забезпеченні макроекономічної та соціальної стабільності. Таким чином, завдяки саме активній взаємодії державних та міжнародних заходів, українська банківська система змогла зберегти свою стійкість у надзвичайно складних умовах. Комплексний підхід до стабілізації включив регуляторні заходи, фінансову підтримку та міжнародну допомогу. Тому така спільна організація дозволила забезпечити стабільну роботу наших банків, які ми розглядаємо в цій роботі.

Розділ 3. Соціальна відповідальність банків та її взаємозв'язок із фінансовою стійкістю

3.1. Поняття та основні напрямки соціальної відповідальності банків

Для початку окреслимо основне поняття, яке будемо розглядати в цьому розділі. Соціальна відповідальність банків (СВБ) – концепція, яка охоплює обов'язки фінансових установ перед суспільством у сфері економічного, соціального та екологічного розвитку. Також включає в себе менші поняття. Етику ведення бізнесу, підтримку сталого розвитку, сприяння вирішенню соціально-економічних проблем. Головною метою можна вважати: максимізація прибутку, забезпечення позитивного впливу на суспільство та навколишнє середовище. Досягнення такої мети зі сторони банку сприяє зміцненню довіри клієнтів, партнерів та акціонерів [78]. Якщо поглянути на історичний фактор виникнення СВБ, то можна сказати, що наше поняття з'явилося на основі теорії корпоративної соціальної відповідальності. Вона вперше була сформульована в середині ХХ століття. А також охоплює чотири основні рівні: економічний, юридичний, етичний та філантропічний. У межах банківської діяльності особлива увага приділяється економічному та соціальному аспектам. Бо ж фінансові установи мають вирішальний вплив на добробут громад і забезпечення доступу до фінансових послуг [79].

Згідно зі статистикою, проведеною у 2022 році Європейською банківською федерацією, понад 85% банків Європи впроваджують соціально відповідальні практики у своїй діяльності. А це як інвестиції в екологічно чисті проєкти, так і підтримку соціально важливих ініціатив. При цьому витрати банків на реалізацію програм СВБ у середньому становлять близько 2,5% від їхнього чистого прибутку [80]. Що не дуже багато з точки зору отримуваної користі.

Перейдемо до основних принципів соціальної відповідальності. Для банків виділяють:

- Прозорість. Зрозуміло. Що це забезпечення відкритості інформації про діяльність банку (дані про фінансові показники та проекти, що мають соціальну або екологічну значущість) [81].
- Дотримання етичних норм: орієнтація на чесне обслуговування клієнтів, уникнення конфліктів інтересів, шахрайських схем.
- Підтримка місцевих громад. Не менш важливий принцип, бо до нього відносять надання допомоги малозабезпеченим групам населення, інвестиції у розвиток соціальних інфраструктур.
- Захист навколишнього середовища - це впровадження екологічно безпечних рішень у внутрішні процеси банку. Як от наприклад, зниження енергоспоживання та скорочення викидів CO₂ [82].

Ще слід додати, що соціальна банківська відповідальність може ще виступати у вигляді залучення фінансування на програми сталого розвитку. Наприклад, у 2021 році обсяг зелених облігацій, випущених банками світу для фінансування екологічних проектів, мав надвисокий рівень. І досяг аж досяг 290 млрд доларів США, що на 50% більше, ніж у 2020 році [83]. То ж можна сміло сказати, що поняття, яке ми почали розглядати є дуже багатовимірною концепцією з немалою кількістю різних напрямів. Однак вона вимагає збалансування фінансових інтересів банку із соціальними потребами суспільства, екологічним становищем. Тому роль СВБ стає важливішою для забезпечення фінансової стійкості і збереження довіри до фінансових установ – як висновок до теми всієї роботи.

Законодавча база та регуляторні вимоги – ось наступна важлива підтема, яку слід розкрити. Бо ж є важливою основою для реалізації концепції соціальної відповідальності в банківській сфері. Вона значною мірою регулюється як на національному рівні, так і в міжнародному правовому полі. Там діють свої діють стандарти, що спрямовані на забезпечення стійкого та етичного розвитку фінансового сектору. В основі цих вимог лежить особливий принцип. Того, що банки, як і будь-які інші комерційні організації, повинні

здійснювати свою діяльність з урахуванням соціальних та екологічних умов. І спрямовувати свою діяльність на суспільне благо.

Першим на міжнародному рівні ключовим документом є Принципи відповідального банкінгу. Вони ухвалені Програмою ООН з навколишнього середовища. Ці принципи передбачають, що банки зобов'язані інтегрувати екологічні та соціальні ризики у свої бізнес-стратегії та рішення. Ще, що немало важливо, активно сприяти досягненню цілей сталого розвитку. У сферах охорони природи, гендерної рівності та розвитку громад. До цих принципів приєдналося понад 200 фінансових установ із більш ніж 50 країн, серед яких провідні європейські та американські банки. Є й інші міжнародні стандарти, такі як ISO 26000. Відмінність в тому, що вони мають більш рекомендаційний характер. Містять положення щодо соціальної відповідальності організацій, включаючи фінансові установи. Впровадження ISO 26000 дає банкам можливість стандартизувати свої підходи до управління соціальною відповідальністю і при цьому врахувати міжнародний досвід, найкращі практики [84].

Перейдемо на наступний рівень – національний. На національному рівні соціальна відповідальність банків також регламентується законодавчими актами, які спрямовані на захист прав клієнтів і підтримку розвитку. В Україні, наприклад, ключовим законодавчим документом у цій сфері є Закон "Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг". Вже з назви можна зробити висновок, що він встановлює вимоги до прозорості банківської діяльності. Також зобов'язує фінансові установи дотримуватись етичних стандартів у роботі з клієнтами, здорову конкуренцію. В рамках регулювання банківської діяльності Національний банк України ще розробив низку вимог про впровадження соціально відповідальних практик у банківському секторі. Вони, які і минулий Закон, включають підтримку принципу прозорості, захисту прав клієнтів і відповідального кредитування. У 2020 році НБУ, як приклад, запровадив нові норми щодо відповідального кредитування. В них основною тезою було зобов'язання банків враховувати

фінансову стійкість клієнтів та їхню здатність обслуговувати кредити. Це, звісно ж, сприяє захисту інтересів позичальників і зниженню кредитних ризиків [85].

Окреме важливе значення для соціальної відповідальності має питання звітності та розкриття інформації про соціальні, екологічні ініціативи. У багатьох країнах, включаючи країни ЄС, банки мають щорічно подавати нефінансові звіти, в яких має бути інформація про обов'язкові соціально-відповідальні практики, реалізовані протягом року. Такі звіти допомагають зміцнити довіру суспільства до банківських установ, бо люди мають змогу побачити, що їх банківські установи дбають про суспільство. А також мають за основну мету не тільки отримання прибутків, бо ще й готові перевкладати отримані кошти в розвиток країни. А ще слугують важливим інструментом для ефективної та швидкої реалізації соціально відповідальних заходів. В Європейському Союзі з 2023 року діють нові регуляції з екологічної звітності (CSRD). Такі регуляції вимагають від великих корпорацій і банків розкривати дані про вплив своєї діяльності на довкілля та соціум. Згідно з дослідженнями Європейського інституту сталого розвитку, більше 90% європейських банків у 2023 році звітують про свою соціальну відповідальність у форматі, рекомендованому CSRD. Це, звісно ж, дозволяє зберігати високу довіру клієнтів, партнерів та інвесторів.

Однак слід обов'язково зазначити, що попри значні досягнення в розвитку законодавства щодо нашого питання. Існує і низка серйозних викликів. У багатьох країнах відсутня єдина правова база, яка б об'єднувала всі аспекти СББ. А це наслідком призводить до різночитання норм та неоднорідності підходів серед банків. Слід сказати, що це особливо помітно в країнах, які розвиваються. Там регуляторні вимоги щодо соціальної відповідальності банків є обмеженими, плутаними, самі банки можуть ігнорувати потребу в їхньому виконанні. Тому для нашої країни досвід країн ЄС демонструє важливість узгоджених міжнародних стандартів у забезпеченні сталого розвитку банківського сектору. Якщо подивитися звіт

ОЕСР - то гармонізація законодавства серед країн-членів може сприяти підвищенню прозорості. Зниженню регуляторних бар'єрів у міжнародній банківській діяльності. Наприклад, у США діє Закон Dodd-Frank, який встановлює вимоги до відповідального управління банківськими активами та захисту прав клієнтів. І такий підхід значно впливає на якість фінансових послуг, а слідом і на соціальну відповідальність серед їхніх банків [86].

Тому можемо зробити підбити підсумок. Законодавча база та регуляторні вимоги про соціальну відповідальність банку є особливо важливими у формуванні відповідального підходу до ведення бізнесу всієї країни. Вони сприяють зміцненню довіри суспільства до банків, дозволяють фінансовим установам ефективніше впливати на сталий розвиток економіки. Подальше вдосконалення нормативної бази в сфері СВБ є необхідним кроком для нашої країни для забезпечення стабільності банківської системи. Вихід на глобальний рівень.

Без сумніву соціальна відповідальність банків включає широке коло напрямків, які ми вже зазначали риньше. Всі вони забезпечують позитивний внесок у розвиток суспільства, економіки та довкілля. Основні напрямки реалізації відповідальної діяльності у банківському секторі дуже різні і стосуються як етичної відповідальності перед клієнтами, так і сприяння сталому розвитку. Розглянемо їх детальніше, бо ж банки активно реалізують соціальні проекти, підтримують екологічні ініціативи та покращують доступність фінансових послуг. А це серйозний фактор їхньої конкурентоспроможності. А також посилює вплив на все суспільство.

З того, що одразу кидається в очі, то в останні роки банки активно спрямовують свої зусилля на підтримку екологічних проектів. Вони вбирають в себе фінансування відновлюваних джерел енергії, підтримку технологій із низьким рівнем викидів, запровадження внутрішніх заходів щодо зменшення власного екологічного сліду. За даними Європейської комісії, банки Європейського Союзу у 2022 році спрямували понад 300 мільярдів євро на "зелені" облігації. Зрозуміло що вони були використані для фінансування

проектів, пов'язаних із чистою енергією, екологічно чистим транспортом та збереженням біорізноманіття. Гарним прикладом є швейцарський банк UBS - він інвестував понад 50 мільярдів доларів у проекти з відновлюваної енергетики з 2019 по 2022. Бульшу частину в вітроелектростанції та сонячні станції. Вплив та чесна робота лише одного цього банку дозволила знизити кількість викидів CO₂ на 10 мільйонів тонн. Саме тому такий підхід демонструє значний вплив банків на екологічну ситуацію в міжнародному масштабі. Але лише тих банків, які готові працювати на благо всього суспільства.

Наступним можна згатати як банки беруть активну участь у реалізації соціальних програм. Зачасту спрямованих на розвиток місцевих громад та підтримку соціально вразливих груп населення. І фінансування освітніх програм, і медичних закладів, і житлових програм для малозабезпечених. Банки країн G20 щорічно витрачають приблизно 15 мільярдів доларів на реалізацію соціальних ініціатив. Це за даними дослідження Світового банку, тому вони покращують рівень життя громад і знижують рівень бідності своїми силами. Банківська установа HSBC фінансує програми для підтримки малого бізнесу та стартапів у країнах, що розвиваються. Що вони, наприклад, інвестують в освітні програми для молодих підприємців. Внаслідок цієї програми було створено понад 100 тисяч нових робочих місць у 2022 році – це за даними самого банку. Важко сказати чи дійсно це правда, але це точно сприяє розвитку місцевих економік, створенню нового бізнесу та підвищенню активності на ринку в цілому.

Дотримання принципів прозорості та етики - на нашу думку є однією з найважливіших вимог до банків у контексті відповідальності перед клієнтами. Це включає відповідальне кредитування, забезпечення прозорих умов обслуговування, ефективну комунікацію з клієнтами, уникнення шахрайських схем в роботі. Дослідження Європейської банківської асоціації зазначило понад 90% банків ЄС, які дотримуються стандартів прозорості. До цього аспекту вони також публікують нефінансові звіти, в яких розкривають

інформацію про свою роботу щодо порашення якості обслуговування, та й в принципі всієї роботи з клієнтами.

Так французький банк BNP Paribas додає зазвичай до щорічного звітування про всі аспекти своєї діяльності, ще й прогрес в своїх етичних стандартах. На нашу думку цей дуже розумний підхід створює відкриту платформу для клієнтів і регуляторів, підвищуючи рівень довіри діяльності цієї банківської установи.

Сьогодні ще дуже багато банків спрямовують свої зусилля на підвищення фінансової грамотності населення. Особливо серед молоді та пенсіонерів. Для молоді створюються курси та електроні додатки, пенсіонерів зазвичай обслуговують у відділеннях, як їм і зручніше. Навчальні програми допомагають людям краще розуміти управління особистими фінансами, планування бюджету, як не потрапити на обман, ефективно використовувати банківські послуги. В Україні в 2021 році було проведено понад 500 семінарів з фінансової грамотності за підтримки великих банків, у яких взяли участь більше 20 тисяч осіб (13). Що важливо, багато цих програм можна отримати в онлайн доступі. А от ось американський банк Wells Fargo інвестує понад 30 мільйонів доларів на рік на програми фінансової грамотності саме для школярів. Це дуже допомагає розвивати знання про особисті фінанси з раннього віку, особливо наш час. Коли люди з раннього віку користуються онлайн-сервісами та мають бути обережні в використанні коштів. Такі ініціативи сприяють підвищенню фінансової обізнаності та впевненості у використанні банківських продуктів.

Також для них особливо виживим виступає забезпечення доступності цифрових банківських продуктів для широкого кола клієнтів. Зокрема маломобільних груп населення, яким вижко навідуватися до відділень. Це сприяє фінансовій інклюзії та зручності у користуванні банківськими послугами. У 2022 році понад 70% європейських банків, за даними Accenture, розвивають свої онлайн-додатки та адаптували їх для потреб людей з інвалідністю.

Загалом ми ризглянули більшу частину. І можна зробити висновок, що основна соціальна діяльність від банків спрямована на покращення умов життя суспільства та підтримку незахищеного населення. Виконуючи свої зобов'язання перед суспільством, банки не лише зміцнюють свій імідж, але й отримують все більше і більше клієнтів.

Соціальна відповідальність банку також впливає на формування його репутації на ринку. А це і залучення клієнтів, і довіра інвесторів і, зрештою, має вплив на фінансовий результат. На нашу думку, взаємозв'язок між соціальною відповідальністю і репутацією є настільки значним, що інвестиції в соціально відповідальні ініціативи дедалі більше сприймаються серед них не як витрати, а як стратегічні інвестиції в майбутнє. І в майбутньому отримати більше клієнтів та прибутку. Зазначимо, що є дослідження з цього питання. І ці дослідження показують, що банки, які реалізують ефективні соціально відповідальні програми, мають вищі рейтинги задоволеності клієнтів. Тому частіше вибираються новими клієнтами, бо вони завжди на слуху. З інформації від McKinsey в 2022 більше 78% клієнтів банків у Європі вказали на важливість відповідальності їх потенційного банку з соціальної точки зору. Особливо під час вибору нового банку та його послуг. Для порівняння, у 2015 році цей показник становив лише 54% [83]. Тому це питання стає всі більш актуальним. Також банки, які інвестують в екологічні ініціативи та соціальну сферу, мають на 20% вищі показники задоволеності клієнтів порівняно з банками, які не розвитком цієї сфери своєї діяльності. Тому споживачі все більше орієнтуються на екологічність і етичність обраного або потенційного банку [84].

Ще, без сумніву фінансова стабільність тісно пов'язана з репутацією банку. Його рівнем соціальної відповідальності. Дослідження показують, що банки, які активно розвивають свою СВБ, рідше стикаються з ризиками репутаційних криз. Адже вони часто призводять до відтоку клієнтів. А слідом і погіршення фінансових результатів. За даними Accenture, банківські установи, які не мають чітко визначеної політики відносно СВБ, мають у 1,5

рази більше випадків негативних публікацій у ЗМІ. А також аж на 25% частіше стикаються з втратами клієнтів через порушення етичних норм у своїй діяльності.

Крім того, звісно що репутаційні кризи можуть призвести до значних фінансових втрат. У 2020 році американський банк Wells Fargo зіткнувся з відтоком клієнтів та падінням вартості акцій після викриття шахрайських практик. Вони стосувались відкриття несанкціонованих рахунків. Внаслідок цього - вартість акцій банку знизилася на 14% протягом одного тижня. А це, звісно, призвело до багатомільярдних втрат, зважаючи на розмір цього банку [80].

А тому, як наслідок минулої тези – інвестиційна привабливість банків значно росте при активному реалізуванні програми СББ. CFA Institute зазначає: інвестори надають перевагу акціям банків, що демонструють високий рівень соціальної відповідальності. Особливо в екологічних та соціальних питаннях роботи. У 2021 році обсяг інвестицій у відповідальні банки з високими критеріями ESG (екологічна, соціальна та корпоративна відповідальність) зріс на 30%. А загальний приріст інвестицій у банківську галузь склав лише 8%.

Банк Goldman Sachs є гарним прикладом. Він активно підтримує проекти розвитку цих питань. І залучив у 2021 році понад 1 млрд доларів інвестицій на екологічні облігації, що забезпечили грошами дуже багато екологічних проектів. Завдяки цьому інвестиційна привабливість банку зросла. Цю акцію, звісно, продемонстрували стабільне зростання на ринку цінних паперів.

Не секрет, що репутація банку – головний ресурс підвищення довіри клієнтів. Банківські установи з високим рівнем відповідальності в соціальній сфері, частіше обираються клієнтами. Ми вважаємо - через довіру до їхніх етичних практик, відкритості. Дані дослідження Європейської банківської федерації мають свої висновки. А саме: 65% клієнтів банку заявили, що залишаться лояльними до банку, навіть якщо умови кредитування погіршаться. Але лише за умови, що банк працює прозоро по відношенню до

клієнтів [82]. Тому загалом зв'язок між соціальною відповідальністю та репутацією банку є дуже багатшаровим. З великою кількістю можливостей та потенційних наслідків. Охоплює не лише залучення клієнтів та інвесторів, а й фінансову стабільність банку в довгостроковій перспективі. Відповідальна діяльність сфері соціуму дозволяє банкам зберігати довіру, зміцнювати свою позицію на ринку, уникати репутаційних ризиків, розвивати напрями своєї роботи та сферу послуг.

Досвід провідних міжнародних банків по відношенню до українських може багато чому нас навчити. Тому що показує ефективність соціальної відповідальності як один із головних інструментів для забезпечення стабільної роботи та розвитку того самого банку. В країнах ЄС, США та Азії банки активно інвестують у соціальні, екологічні ініціативи. Завдяки такій роботі вони активно залучають нових клієнтів та інвесторів. Адже дуже багато людей та бізнесу зараз орієнтовані саме на етичний бізнес. Розглянемо в подальшій частині роботи декілька ефективних стратегій. Вони будуть слугувати орієнтиром для українських банків у їхніх майбутніх програмах.

Перше, що згадаємо - в Європі основний акцент у розвитку соціальної відповідальності серед роботи банків робиться на підтримку розглянутого нами раніше сталого розвитку. Такі гіганти як Deutsche Bank і BNP Paribas виділяють значні кошти на фінансування проєктів з підтримки та відношення екології. У 2022 році Deutsche Bank спрямувала понад 100 мільярдів євро на фінансування відновлюваної енергетики, що стало значущим внеском у зниження викидів парникових газів. І більше 85% банків у Європі впроваджують облігації для екології та фінансують проєкти. Які зменшують негативний вплив на довкілля. Це каже нам про зростаючу популярність сталого банкінгу. Бо ж він не тільки сприяє покращенню екологічної ситуації, але й дозволяє банкам залучати інвесторів, орієнтованих на ESG [84].

Трохи про роботу в Америці. Банки США, такі як JPMorgan Chase та Bank of America, приділяють особливу увагу підтримці розвитку фінансової грамотності. Адже в 2021 Bank of America виділив понад 1 млрд доларів у

соціальні програми. Вони були спрямовані на покращення доступу до освіти та підвищення грамотності в малозабезпечених громадах саме в відношенні до фінансів. JPMorgan Chase реалізує програму підвищення фінансової грамотності для студентів, надаючи безкоштовні навчальні матеріали та консультації з онлайн доступом [86]. Збільшення рівня фінансової грамотності збільшує кількість клієнтів, що здатні ефективно використовувати банківські продукти та послуги.

У країнах Азії, зокрема в Японії та Південній Кореї, банки орієнтуються на інші питання. Це, звісно ж, впровадження технологічних інновацій. Mitsubishi UFJ Financial Group (MUFG) інвестує в цифрові платформи для забезпечення доступності банківських послуг для всіх своїх клієнтів. Крім того, в Південній Кореї KB Financial Group ввела систему електронних платежів. Це дозволяє малому бізнесу отримувати доступ до банківських послуг за мінімальних витрат. Адже однозначно інтеграція технологій може значно розширити кількість можливих послуг та сприяти покращенню їхньої якості, швидкості.

Після розглядання такого міжнародного досвіду можна виокремити кілька ключових рекомендацій для наших українських банків.

1. Розвивати напрям сталого банкінгу та екологічно відповідального інвестування.

Українським банкам варто посилити фінансування проектів, корисних для екології. Відновлювана енергетика, екологічно чистий транспорт та проекти збереження природних ресурсів – найперспективніші напрямки. Це допоможе залучити інвесторів, які дивляться на ESG. Сприятиме поліпшенню екологічної ситуації в Україні, що зараз для нас дуже актуально в умовах війни. Наприклад, вони можуть допомогти українським банкам зменшити викиди CO₂ на 5-10% у короткостроковій перспективі.

2. Інвестувати у програми фінансової грамотності для населення.

Організація безкоштовних тренінгів та онлайн-семінарів з фінансової грамотності може значно покращити обізнаність клієнтів. Клієнти будуть більш відповідальні в використанні банківських послуг.

3. Впроваджувати цифрові рішення для розширення доступу до банківських послуг

Враховуючи міжнародний досвід, можемо сказати, що українським банкам слід орієнтуватися на розробку цифрових рішень своїх послуг. Це корисно для забезпечення доступності послуг для всіх категорій населення, а також дуже актуально за умов війни. Адже не всі люди можуть чи хочуть ходити до відділення. Такі ініціативи можуть збільшити клієнтську базу, а також допомогти людям не загубити зв'язок зі своїм банком.

4. Посилювати прозорість і дотримання етичних стандартів.

Банкам необхідно активно працювати над покращенням прозорості у своїй роботі. Це включає регулярну звітність та дотримання високих етичних стандартів. Відкритість і прозорість – ось головний чинник при виборі банку для прискіпливих українських клієнтів.

5. Забезпечити підтримку місцевих громад та розвиток соціально значущих проектів.

Українським банкам слід інвестувати у проекти, що сприяють розвитку місцевих громад. Особливо в регіонах, які потребують економічної підтримки або постраждали від війни. Або ж, наприклад, в ті, де найбільша кількість переселенців. Фінансування освітніх ініціатив, підтримка малого бізнесу та сприяння адаптуванню переселенців до нових умов повисить імідж установи.

6. Сприяти залученню молоді та підтримці стартапів

Інвестиції в молодіжні ініціативи, підтримку цікавих стартапів можуть стати основою для майбутнього розвитку України в цілому! Наприклад, проведення конкурсів бізнес-планів, надання пільгових кредитів для молодих підприємців. Це як наслідок додасть до банківської системи молодих і перспективних клієнтів.

Соціальна відповідальність банків у сучасному світі відіграє ключову роль у забезпеченні сталого розвитку, формуванні репутації та зміцненні довіри з боку суспільства, клієнтів і інвесторів. Міжнародний досвід доводить, що соціально відповідальні програми можуть бути не лише інструментом підвищення репутації, але й ефективним механізмом для залучення інвестицій і зростання клієнтської лояльності. Банки, які активно впроваджують екологічні, соціальні та управлінські ініціативи, зміцнюють свою позицію на ринку, оскільки споживачі все більше орієнтуються на етичний бізнес, особливо в умовах глобальних змін клімату та зростаючої соціальної нерівності.

Тому підсумуємо, що наші українські банки можуть активно використовувати міжнародний досвід вже зараз. І це дуже важливо: бо оце допомагає підтримці економіки в умовах війни, економічному розвитку, підвищенню рівня життя в країні. Зазначені вище основні напрямки можуть значно підвищити конкурентоспроможність банківського сектору України серед країн ЄС. Також закони та регуляторні вимоги щодо соціальної відповідальності в країнах ЄС і США є важливими орієнтирами для України. В нас вони ще не на такому сильному рівні. А наша ж країна прагне до інтеграції в європейську фінансову систему.

Розширення вимог щодо прозорості, обов'язкова звітність про роботу та вкладення в нові перспективні проекти - перші кроки, які матимуть позитивний вплив на суспільство загалом. Бо ж впровадження відповідальної діяльності в соціальній сфері має довготривалі переваги як для самих банків, так і для економіки України в цілому.

Наші банки зможуть не лише відповідати сучасним вимогам ринку, але й оказати позитивний вплив на економіку та соціум України в довготривалій перспективі.

3.2. Соціальна відповідальність банків як фактор фінансової стійкості

У даному підпункті ми вирішили розглянути вплив соціальних проектів банків. Саме тих, які вони реалізують за своєю ініціативою, адже вони мають вагомий вплив на їхню стабільність в фінансовому плані. Такий метод досягнення соціальної відповідальності підвищує довіру з боку клієнтів. Ще може допомогти понизити репутаційні ризики та створює додаткові можливості покращення фінансових показників установи. Не секрет, що банк, який вкладає гроші в соцпроекти, отримує кращі результати у залученні нових клієнтів і партнерів. Звісно, якщо цей проект дійсно має значний вплив у своїй сфері. Тоді і ринкова позиція банку стає більш сильною.

Однак такі проекти зазвичай потребують дуже великих вкладень в свій розвиток, запуск. З іншого боку, вони позитивно впливають в перспективі на фінансові показники банків шляхом збільшення доходів від клієнтів. Саме тих, які прийшли з цього проекту в пошуках стабільного, відповідального банку. 70% клієнтів готові доплатити додаткові комісії за послуги, тільки якщо банк займається соціально відповідальною діяльністю [87]. Це за даними від НБУ. Ми вважаємо, що це пов'язано з закріпленням за банком статусу стійкого та «народного». Адже люди бачать, що їх кошти допомагають розвивати щось нове в їх містах. Українські банки, з умови, що будуть активно інвестувати у такі ініціативи в соціальній сфері, обов'язково в майбутньому відчують ріст доходів та клієнтської бази. Для України будуть гарним стартом розвиток громадських проектів і освітніх курсів. Також цікавим твердженням є: соціальні проекти можуть сприяти зниженню операційних витрат банків. Одразу встає питання яким чином, бо вище ми зазначали високу вартість їх запуску. Однак, наприклад, розвиток і перехід на електронний документообіг дозволяє економити дуже багато ресурсів. І ці зекономлені кошти можна потім перерозподілити. Як вказано в документах ОЕСР: такі ініціативи скоротили витрати деяким банкам на 10-15% [88].

Ще без сумніву вони суттєво впливають на лояльність клієнтів. Бо високий рівень довіри сприяє формуванню довгострокових відносин із клієнтами. Старі клієнти зачасти можуть привести нових, наприклад сім'ю. Таким чином росте клієнтська база. У Європі відсоток людей, які приходять користуватися послугами деякого банку, який часто світиться в нових громадських ініціативах, екологічних, економічних проектах, становить 85% [87]. Гарний приклад - програма "Зелений кредит" у ЄС. Там банки за зниженими ставками можуть кредитувати нові екологічно часті проекти, дослідження. Або ж організації, які займаються очисткою навколишнього середовища. Після такого втручання банки-учасники відзначили зростання рівня довіри клієнтів. А звідти і збільшення обсягів депозитів на 20%. Ось як опосередкований вплив на клієнтську базу підвищує заробітки установи.

Для залучення інвестицій у банківському секторі такий метод теж підходить. Особливо в умовах, коли інвестори все більше орієнтуються на ESG. Або ж рівень етики в банку та його гарний рівень репутації. Такі інвестори і самі, і через банки підтримують соціально-важливі проекти, мають прозору політику щодо впливу своєї діяльності на суспільство і довкілля. З цього слідує, що і банківські установи теж. Детальніше про ESG. А вже гідно з дослідженням PwC обсяг світових інвестицій відповідаючих принципам ESG, перевищив 35 трильйонів доларів США. На 2022 це 35% від усіх керованих активів у світі, і цей показник буде дедалі рости [89]. Можна припустити. Що попит на такі інвестиції значно зріс після COVID-19 та наслідків пандемії. Інвестори, які і все суспільство, почали більше цінувати стабільність, довготривалий вплив бізнесу на суспільство. Тому що треба мати впевненість, що кошти не тільки повернуться, а й будуть мати позитивний вплив на країну. З цього стрімкий успіх банків та інших установ, орієнтованих на ESG, підтверджує досліджуваний нами зв'язок між соціальною відповідальністю та привабливістю для інвесторських контор. 75% інвесторів в ЄС, згідно з опитуванням European Sustainable Investment Forum, віддають перевагу екологічним банкам. Тим, що демонструють прозорі сталі практики. І звісно

орієнтуються на екологічні й соціальні цілі. BNP Paribas, наприклад, залучив трохи менше 2,5 мільярда євро від інституційних інвесторів саме дякуючи своїм програмам з підтримки незахищеного населення [87].

"Зелені" та соціальні облігації вважаються більш новим типом. І виступають як додаток до вже традиційних. В сучасній Європі вже 30% є такими. А це десь 500 мільярдів доларів на рік. Банк BBVA з Іспанії випустив такий вид облігації на суму 1 мільярд євро для фінансування проєктів з чистої енергії. А також збереження довкілля. Це і допомога їх країні, і залучення додаткових коштів від міжнародних інвесторів. Орієнтованих саме на ESG-інвестиції. Важливим фактором для інвесторів ще, звісно, є ризики. А відповідальна діяльність як раз з цим допомагає. Зрозумілою що великі інвестори прагнуть уникати компаній із високими репутаційними ризиками. Бо будь-яке порушення, ухилення від дотримання етики банку може довести до зниження цін на акції. А це пряма втрата інвестицій. Свідченням вагомості відповідального бізнесу - є скандали. Одразу не зрозуміло, але пов'язані з порушенням етичних норм скандали у 2021 році знизили капіталізацію низки міжнародних банків у середньому на 10-15 [89].

З цього робимо для себе пов'язаний висновок про виживність прозорості звітності. Прозорі і чисті звіти – те, що інвестори високо цінують. Це включає не тільки фінансові, а й нефінансові звіти. Вони мають містити дані про соціальні, екологічні та управлінські ініціативи від банку. І інвестори завжди перевіряють правдивість цих даних, тому брехати там не слід. CFA Institute – авторитетне джерело каже, що 68% інвесторів в минулому році орієнтувалися на такі звіти при ухваленні рішення: інвестувати чи ні. Ми вважаємо це особливо актуально для нових банків. Бо прозорість діяльності швидко і легко підвищує їхню довіру серед інвесторських організацій [88]. Наприклад - австралійський банк Westpac, хоч він і не новий. Активно залучає інвестиції завдяки прозорій політиці щодо соціальної відповідальності в діяльності (1,8 мільярда австралійських доларів в 2021), А використали для захисту довкілля, отримавши значний приріст капіталу. Аналогічним чином працює шведський

SEB. Він збільшив привабливість на міжнародних ринках, а ще, дуже важливо, капіталізацію на 12%. Саме завдяки участі в таких проектах [88].

Повернемося до ризиків, їх видів та впливу. Бо ж якщо певний банк займає стратегічне місце в економіці, відсутність соціально відповідального підходу може спричинити значні втрати. Особливо грошей через втрату клієнтів, судові позови або штрафи. Репутаційні ризики – ось настрашніші зі всіх їх видів. Бо безпосередньо та напряду впливають на рівень довіри людей. У банківському, та й не тільки, секторі репутація - головний актив. Без неї установи просто не зможе продовжити роботу, а підвищити її рівень дуже і дуже важко. Той Barclays, який переживав не дуже радісні часи, проробив програму з підтримки місцевих підприємств. Вона дозволила зберегти 15 тисяч робочих місць під час пандемії» Це не лише зміцнило репутацію, а й привело нових клієнтів в такий тяжкий час. Аж 70% учасників програми заявили про намір продовжувати співпрацю з банком [91]. Наступними йдуть ризики регуляторних вимог. Бо регулятори все частіше впроваджують свої вимоги про підвищення стандартів відповідальності. Європейський Союз в 2023 посилив хватку в цьому питанні і зобов'язав банки надавати щорічні звіти таку діяльність. Невиконання, звісно, може призвести величезних до штрафів. Порушували ці вимоги деякі банки і отримали штрафи на суму понад 1 мільярд євро! Останні – фінансові ризики. Бо ж значний фінансовий обіг для банку в сучасному світі досягається через підтримку бізнесу, національного виробника, незахищених слоїв населення.

Наступною нашою темою перейдемо до більш значних часових проміжків. Соціальна відповідальність стала невіддільною частиною довгострокових фінансових стратегій. Тому що інтеграція етичних принципів в роботу дозволяє створювати стійкі моделі розвитку. Така база приваблює сучасних клієнтів. У сучасних умовах нестабільності, війн, криз робота в такому напрямку забезпечує взаємну вигоду для банку та суспільства. Досягається взаємний сталий розвиток Банки, які інвестують у такий сталий розвиток, не лише формують позитивний імідж, але й забезпечують собі нові

можливості для розширення бізнесу [90]. Як от приклад, етичність бізнесу, управлінської сфери в ньому є прекрасною складовою для побудови фінансово-стабільного банку.

Компанії, які звертають на це увагу, у середньому мають на 25% нижчі витрати на врегулювання репутаційних криз та на 15% рідше зазнають втрат через негативну громадську думку. Банки, які впроваджують етичні стандарти, підтримують соціальні проекти - стикаються з меншою кількістю судових позовів і регуляторних санкцій, штрафів. Bank of America, не є рекордсменом, але за останні 5 років скоротив кількість судових позовів на 20%.

Ще цікава інформація: інвестиції в відповідальні ініціативи соц-сфери можуть допомогти знизити волатильність на фінансових ринках. Одразу стає питання: «Як?».

Нестабільність цін на свої акції банки можуть подолати, оскільки їх стануть вважати менш ризикованими за умови ведення чистої звітності, підтримки важливих для соціуму ініціатив [90]. Швейцарський банк UBS мав з цим проблеми, але все ж знизив волатильність своїх акцій на 15% за останні два роки.

Соціальновідповідальна діяльність, вже без сумніві, впливає на фінансові показники. Це підтверджують наукові дослідження зі статистикою. Це все відображається на прибутковості, рентабельності та капіталізації банків.

Розглянемо конкретні приклади банків, які демонструють позитивну кореляцію між соціально відповідальними ініціативами та фінансовими показниками. Занесемо їх в таблицю та порівняємо результати провідних міжнародних банків (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

**Статистика фінансових показників банків, що активно інвестують
у соціальну відповідальність (2022-2024 роки)**

Банк	Країна	Соціальні інвестиції (млн дол.)	Приріст прибутку (%)	Приріст капіталіза ції (%)	Показник лояльності і клієнтів (%)
JPMorgan Chase	США	400	8	12	87
BNP Paribas	Франція	500	10	15	85
Deutsche Bank	Німеччина	320	7	10	83
HSBC	Велика Британія	450	9	14	84
UBS	Швейцарія	300	6	8	82
Santander	Іспанія	280	5	7	80
Westpac	Австралія	200	4	6	79

Джерело: складено автором на основі [92]

Тепер як висновок з наведених даних - кореляція відповідальних інвестицій із фінансовою ефективністю:

- Першим і головним для них є прибутковість. Всі банки активно інвестували у соціальні проекти. З цього ми і бачимо приріст прибутковості від 5% до 10% порівняно з попередніми роками. То ж BNP Paribas виділив 500 мільйонів доларів на підтримку освітніх ініціатив, досяг приросту прибутку на 10%. Величезний показник і один з найвищих серед європейських банків.

- Капіталізація – наступний важливий аспект, бо вартість акцій банків зростає на 7–15% у 2022–2024 роках. А це на 30% вище, ніж середні показники галузі. Тому сміло підтверджуємо кореляцію. У той же час

банківські установи, які не підтримували соціальні проекти, продемонстрували лише незначне зростання акцій на 2–4%.

- Лояльність. Йдеться саме про клієнтську лояльність. Показники лояльності клієнтів у наших банках залишаються на високому рівні — 80% в середньому. JPMorgan Chase має найвищий - 87%. Ми вважаємо, що завдяки все ж інвестиціям у досліджувані проекти. Можливо не повній мірі тільки від цього, банки все ж гіганти своєї сфери. Але важливий вплив однозначно наявний. Порівняння результатів міжнародних банків

Тому підсумуємо: банки-гіганти сфери проводять таку відповідальну роботу. Окрім впливу на розвиток своїх країн, вони мають і суттєві переваги перед конкурентами. В Австралії є такий банк Westpac. Він проводить подібну роботу, але на доволі малому та обережному рівні. Мабуть, вони поки не впевнені в тому, наскільки великі плюси вони можуть отримати. Приріст їх прибутковості після обережних інвестицій тримається на рівні 4%. У той час як Deutsche Bank досяг 7% приросту. А вони в своїй країні славляться активною роботою в соціальній сфері [92]. Наше дослідження показало значний рівень кореляції між соціально-відповідальною діяльністю та фінансовими показниками. Тому сміло кажемо, що соціальні інвестиції сприяють збільшенню прибутків, зростанню капіталізації, підвищенню лояльності клієнтів. Для українських банків важливо брати приклад зі старших братів. Впроваджувати ініціативи в соц сферу, підтримувати громадські організації, особливо ті, які допомагають нашому війську. Так вони можуть підвищити власну конкурентоспроможність та впізнаваність на ринку в довгостроковій перспективі. Треба лише не гаяти час та прилажувати зусилля.

3.3. Вплив соціальної відповідальності банків на сталий розвиток національної економіки

Почнемо з того, що сталий розвиток - пріоритетна ціль багатьох сучасних країн. Він особливо важливий для банківського сектору. Тому, звісно, багато країн у ЄС, США та Японія прийняли спеціальні стратегії для

забезпечення такого виду розвитку. В таких країнах банківські установи активно інтегрують стандарти ESG у свою діяльність. Тому розглянемо дану ситуацію в нашій країні. Для України сталий розвиток також є актуальним, дуже важливим напрямком підтримки банківського сектору в умовах війни. Зазначимо, що в 2022 Міністерство фінансів України прийняло програму, яку можна вважати спрямованою на досягнення цілей розвитку сталого, характеру. Воно включало в себе підтримку малих і середніх підприємств, бізнесів, розвиток екологічних технологій, зниження рівня безробіття серед переселенців через банківські ініціативи, громадські організації. Програма орієнтована на залучення інвестицій. А також створення нових робочих місць і підвищення рівня життя громадян [93].

Зрівняння України з країнами ЄС дає нам зробити певні висновки. Наприклад, що Україна має значний потенціал для інтеграції таких міжнародних практик, але це закінчується тільки на потенціалі. Бо з умов війни, корупції та неважчеченості дуже важко вводити такі заходи. В країнах Євросоюзу на екологічні, громадські проекти припадає понад дуже велика частина загальних інвестицій з банківського сектору. А в Україні цей показник не становить і 5%. Незважаючи на прогрес, країна стикається з економічними обмеженнями та викликами. Особливо через війну, бо ж вимагає значних ресурсів на оборонні потреби. Проте успішні кейси інших країн завжди можуть слугувати моделлю для адаптації в Україні, хоча б вже на післявоєнні часи. Хоча не все так погано, бо в Україні програма зеленої енергетики вже розвивається. І не можна не згадати банки, які почали фінансувати проекти з відновлюваних джерел енергії. Що особливо важливо в блекаутні часи. У 2023 вони виділи понад 50 мільйонів у проекти з такого виду енергетики [94].

Український сектор банків зіштовхується з унікальними викликами у своєму переході до сталого розвитку. Вони, вже зрозуміло, обслуговані економічною нестабільністю, наслідками війни, необхідністю відбудови інфраструктури, енергетики. У цьому контексті банки можуть стати драйвером для зростання, або хоч підтримки, економіки і допомогти залучити

нові джерела фінансування. За прикладом країн ЄС, бо там все визначено на рівні держави, наші банки поступово починають розвивати аналогічні ініціативи. Проводити подібні інновації в роботу. Хоча й процес адаптації ще перебуває на початковій стадії, що в можемо побачити в зробленій таблиці (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

**Ключові показники та прогрес у напрямку поступового розвитку
банківського сектору в Україні (2022-2024 роки)**

Показник	2022	2023	2024 (прогноз на кінець року)
Частка екологічний кредитів у портфелі банків	2%	5%	8%
Інвестиції в соціальні проекти (млн дол.)	20	50	80
Випуск "зелених" облігацій (млн дол.)	-	25	60
Співвідношення ESG-активів до загальних активів банків	3%	6%	10%
Частка банків, що публікують нефінансові звіти	10%	20%	22-25%

Джерело: складено автором на основі [93, 94, 95]

Ми вважаємо, та й не для кого не секрет наступна теза: малий бізнес є одним із найбільш вразливих секторів економіки України на зараз. Особливо

в умовах вісний дій. Тому підтримка цієї сфери – надзвичайно важливий крок для забезпечення відновлення економіки. Бо малий бізнес створює робочі місця, здорову конкуренцію, підвищує податкові надходження. Наші банки по мірі можливостей збільшують фінансування малого бізнесу. За останні роки приблизно на 15% (50 мільярдів гривень). Ощадбанк і Укргазбанк надають кредити на вигідних умовах для невеликих підприємств. В 2023 році кількість таких бізнесів отримавших кредити зросла на 20%. Тому можна свідчити про високу ефективність таких програм. І наголосити на важливості підтримки національного виробника. Для порівняння, країни ЄС демонструють більш інтенсивний розвиток підтримки свого МСБ. В деяких аспектах їхні показники вдесятеро перевищують аналогічний наші (табл. 3.3). Це каже нам не тільки про наші проблеми, які ми розглянемо нижче. А й про потенціал і планку, до якої треба прагнути. Особливо, якщо ми прагнемо до членства в ЄС. Тоді треба буде відповідати європейському ринку [95].

Таблиця 3.3

Статистика розвитку банківських програм сталого розвитку у порівнянні з іншими країнами

Країна	Частка "зелених" кредитів у портфелі (%)	Кількість банків, що звітують про ESG (%)	Інвестиції в екологічні проекти (млрд дол.)
ЄС	20	85	1000
США	18	80	800
Україна	5	20	0.05
Японія	15	70	300

Джерело: складено автором на основі [95]

Виклики для сталого розвитку у банківському секторі України:

- Економічна нестабільність. Перше і головне. Бо через значні витрати на оборону та відновлення інфраструктури банки і вся країна

стикаються з фінансовими обмеженнями. А це не дає нам часу та вільних грошей на великі проекти, національного значення.

- Нестача нормативно-правових стимулів – бо в країнах ЄС встановлено законом жорсткі вимоги до банків щодо інтеграції стандартів ESG. Вже цей процес ще не має належної нормативної бази і не регулюється. В ЄС усі банки мають звітувати про свої екологічні й соціальні ініціативи. А в Україні це більш рекомендації, ніж вимоги [96].

- Низький рівень обізнаності. Це наступний виклик. Заключається в обмеженому розумінні серед керівників банків щодо переваг введення таких сучасних ініціатив.

Попри всі виклики, деякі моменти ми можемо прогнозувати вже зараз. Український банківський сектор має потенціал для значного зростання у напрямку розвитку. Особливо з огляду що ми будемо в перспективі інтегруватися з європейським ринком. За прогнозами аналітиків, до 2025 року частка ESG-активів у банківському секторі України може досягти 10%. Тому треба розуміти. Що це дуже важливий крок для економічного відновлення та побудови стійкої економічної системи в післявоєнний час. На прикладах (навіть не дуже вдалим) розвинених країн Україна може використати успішні практики для розвитку власних соц-програм, проектів. Банківський сектор буде мати надзвичайну роль у відновленні економіки України. Бо він може забезпечувати фінансування стратегічних соціально-економічних ініціатив. А вони будуть дуже необхідні для відбудови після кризи. Банки стають інструментом мобілізації фінансових ресурсів для соціально-економічного розвитку [97]. Це: підтримку бізнесу, населення, переселенців, відбудова пошкодженої інфраструктури, побудова нової, посилення економіки новими ініціативами. Наші банківські установи вже здійснюють активні зусилля для підтримки бізнесу, особливо малого та середнього. Це сигналізує про їх відповідальність, віру в країну, спрямованість на підтримку економіки в умовах кризи [98].

Перейдемо до не менш важливого, на нашу думку, пункту. Це повоєнне відновлення. Відновлення зруйнованої інфраструктури. Звісно ж, потребує значних грошових вкладень. Українські банки вже розпочали фінансування проєктів, спрямованих на реконструкцію мостів, доріг, шкіл, медичних установ. Це близько 10 мільярдів гривень за минулий рік у формі кредитів. Найбільшу частку цих інвестицій було направлено на відновлення транспортних коридорів. Або ж стратегічно важливих об'єктів. Це допомагає відновити внутрішні логістичні ланцюги, особливо потрібні для військових.

Зазначимо, що міжнародний досвід показує те, що банки можуть бути важливими гравцями в процесі відновлення після кризи. В розвинених країнах активно фінансуються проєкти відновлення після стихійних лих та криз. Після кризи COVID-19 європейські банки вклали більше 50 мільярдів євро. В більшій мірі на розвиток національного бізнесу. У Японії після землетрусу 2011 року банки виділили понад 100 мільярдів єн на відновлення інфраструктури. Наслідки були руйнівними, але вони швидко відновились і досягли позитивного зростання у регіоні. Наша країна може запозичити аналогічні підходи. Бо ж наслідки війни так само руйнівні. У співпраці (або за підтримки) з міжнародними фінансовими організаціями наші банки можуть залучати додаткове фінансування, як от вже зробив ЄБРР, який виділив нам 300 мільйонів доларів на соціальні та інфраструктурні проєкти [99].

Прогнозується, що у 2025 році обсяг інвестицій серед банків у соціально-економічні ініціативи значно зросте. Але лише за підтримки міжнародних партнерів та впровадженню нових програм відновлення. Вони планують виділити близько 100 мільярдів гривень на: фінансування бізнесу, відновлення пошкоджених комунікацій, соціальну підтримку регіонів. Таким чином, в майбутньому роль банківського сектору у соціально-економічному відновленні буде тільки рости з кожним роком [100].

Ми вважаємо, що відновлювана енергетика, відбудова старої системи - ось найважливіший напрямок для банків. Треба націлитись на зменшення енергетичної залежності України в період можливих блекаутів, а також

створення робочих місць у регіонах, де реалізуються ці проекти. Такий підхід може стати навіть хорошим ходом з точки зору залучення клієнтів. Бо в блекаутні часи люди дуже нервові та переживають їх дуже важко, особливо через труднощі в роботі [101].

Також наші банки також можуть зробити вагомий внесок у розвиток освіти та підготовку кваліфікованих кадрів. Наприклад, внутрішньо-переміщених осіб, яких потрібно швидко інтегрувати в роботу. Нові люди на підприємствах особливо необхідні для сучасної економіки через масову міграцію. Наприклад, Укрсиббанк інвестує у програму "Освіта для всіх", яка забезпечує доступ до сучасних навчальних ресурсів для студентів та викладачів українських вишів [102]. Ще виділомо важливим сектор охорони здоров'я. Як також маючий значний соціально-економічний ефект. У минулих роках ПриватБанк почав виділяти кошти на придбання обладнання медичних центрів. А особливо на модернізацію та відбудову в тих регіонах, які постраждали від військових дій. Завдяки цій програмі сотні тисяч людей поновили доступ до якісних медичних послуг. А в майбутньому вони зможуть допомогти з лікуванням та обратним інтегруванням військових. Бо їм дуже важко повертатися назад, особливо багато випадків ПТСР та самогубств. Ми вважаємо, що це питання буде стояти дуже гостро.

Інтеграція міжнародного досвіду у сфері сталого розвитку може значно підвищити ефективність банківського сектору України. Ми рахуємо, що буде корисно враховувати успішні кейси таких країн, щоб адаптувати їхні механізми під власні економічні виклики.

Завдяки партнерствам з міжнародними банківськими установами наші можуть отримати доступ до значних фінансових ресурсів, з цього розвивати вже власні. Це може бути ЄБРР, Світовий банк, Міжнародний валютний фонд. Після реалізування вони будуть давати експертизу управління проектами, перевіряти, куди вони вклали гроші. А це вже призведе до підвищення ефективності та відповідальності.

Хоча й попри значні успіхи західних країн у цій моменті, Україна має свої особливості. Нам ще потрібно буде багато чого зробити, щоб просто встати на ноги. Тому нам треба дивитися на специфіку нашої економіки та не поспішати. Успішне введення європейських стандартів потребує прямої підтримки з боку уряду, наших регуляторів. Вони мають стимулювати банки інвестувати в проєкти з розвитку країни. Національний банк міг би впровадити спеціальні податкові пільги для тих, хто вкладає гроші у соціальний та інші види розвитку [103]. Тому підсумуємо тим, що інтеграція міжнародного досвіду – складний і дуже довгий процес. Однак дає українським банкам значні можливості для підвищення фінансової незалежності, отримувати більше інвестицій. Використання кращих практик, стандартів, міжнародних партнерств – ось що підтримає післявоєнний банківський сектор. Зорієнтує його на довгостроковий розвиток. Після банківського сектору послідує економічне відновлення всієї України

Висновком всієї проаналізованої інформації коротко можна виділити відповідальність банків має особливе значення в сталому розвитку національної економіки. Та її підтримки, особливо в умовах кризи та необхідності відновлення після руйнувань (як реальних, так і економічних). Інтеграція принципів розвитку, які ми можемо підглядіти у інших країн, в банківську діяльність відкриває нові можливості для залучення міжнародних інвестицій, стабілізації економіки. Україна щоденно стикається з наслідками війни і має вже зараз думати як будувати більш стійку та стабільну економіку. Особливо як підтримати національних виробників. Наш бізнес, енерго- та екосфери. Будемо сподіватися та вірити в наші міжнародні партнерства та їх допомогу в цих процесах. Однак не слід перекладати всю роботу тільки на них, треба залучати міжнародний досвід, розробляти стимули на державному рівні. Таким чином, ми зможемо відновити незалежність нашої економічної системи, повистити якість життя населення, його віру в країну, забезпечити стійке зростання банківської сфери України в довгостроковій перспективі.

ВИСНОВКИ

За результатами виконаного дослідження ми можемо виділити для себе такі основні висновки:

1. Перше, що треба зазначити – це колосальний вплив фінансової стійкості банків на всю країну. Бо вона є ключовим фактором забезпечення стабільності банківської системи та національної економіки загалом. І визначається здатністю банків адаптуватися до змінних економічних умов, ефективно управляти ризиками та виконувати свої зобов'язання навіть у кризових умовах. Тому ми можемо зробити висновок, що стійка банківська система слугує запорукою стабільного економічного розвитку, сприяє залученню інвестицій та підтримує довіру з боку клієнтів і партнерів. Проаналізувавши інформацію в дослідженні, виділимо декілька ключових елементів фінансової стійкості:

- Капітальна адекватність. Вона дозволяє банкам протистояти фінансовим шокам;
- Ліквідність, тому що забезпечує здатність банків своєчасно виконувати зобов'язання. Для українських банків перевищив 200%, що значно перевищує міжнародні стандарти;
- Якість активів. Полягає в тому, що визначає їхню стійкість до ризиків дефолту. Частка непрацюючих кредитів на теперішній час знизилася до 37% порівняно з 48% у 2021;
- Ефективне управління ризиками як мінімізатор впливу зовнішніх і внутрішніх загроз.

2. Наступним дуже важливим пунктом ми зазначимо саме інтеграцію принципів соціальної відповідальності. Тому що правильна інтеграція в діяльність банків сприяє підвищенню їхньої фінансової стійкості. Наприклад, через соціальні ініціативи. Які покращують репутацію банків, зміцнюють довіру клієнтів і сприяють розвитку довгострокових партнерських відносин. Банки, що інвестували в соціально значущі ініціативи зафіксували приріст депозитної бази на 15% за минулі роки. А це наслідком стимулює сталий

розвиток економіки. В основі своєї через підтримку малого і середнього бізнесу, соціальних проєктів, інвестицій у екологічні технології.

3. Аналіз отриманої інформації показав, що банківська система України стикається з низкою надсерйозних викликів. Це і наслідки війни, і високий рівень непрацюючих активів, і залежність від зовнішніх ринків, і масовий відтік робочої сили. Однак, що немало важливо, можемо наголосити на ефективності антикризових заходів від НБУ. Через підтримку ліквідності, реструктуризацію кредитів, стабілізації курсу валюти вдалося уникнути масових банкрутств банків і зберегти довіру нашого населення до банківської системи. Це ми побачили через інформацію про ріст валютних резервів НБУ до \$40 млрд у 2023 році.

4. Однією з головних цілей нашої роботи була побудова практичних рекомендацій для підтримки української банківської системи. Для досягнення цієї цілі нами було запропоновано:

- Удосконалення механізму управління ризиками. Досягається через впровадження сучасних аналітичних інструментів.
- Підвищити капітальну адекватність (і тримати її вище 15%) та ліквідність банківських установ (не нижче 150%).
- Активно інтегрувати принципи соціальної відповідальності в банківську діяльність.
- Спрямовувати частину чистого прибутку (3–5%) на важливі та прогресивні соціальні ініціативи. Це стає серйозним аргументом зміцнення довіри клієнтів.
- Посилити взаємодію між банками, державними установами та міжнародними фінансовими організаціями. За мету тримати залучення інвестицій і подолання кризи в економічному секторі.

5. Щодо питання про практичне значення проробленої роботи, то виділимо, що ми змогли обґрунтувати теоретичні та практичні питання банківської фінансової стійкості. Для нашої теми було важливо саме у контексті сталого розвитку національної економіки. Також обґрунтували

взаємозв'язок між головними показниками фінансової стійкості (CAR, LCR, NPL) та стійкістю банківської системи. А ще запропонували рекомендації для покращення стійкості через модернізацію управління і підтримку розвитку економіки. Отримані нами результати мають значення для вдосконалення регуляторної політики, також розробки стратегій управління ризиками. А в особливості стимулювання соціально відповідального бізнесу. Наведені нами рекомендації можуть допомогти в практичній діяльності банківської сфери, ще у формуванні державної політики відносно неї.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Фінансова стійкість банку: чинники та особливості забезпечення. *Ефективна економіка*. 2021. № 3. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2021/3.pdf.
2. Герасимович А., Алексеєнко М., Парасій-Вергуненко І. Аналіз банківської діяльності : підручник. Київ : КНЕУ, 2004. 599 с. URL: <https://buklib.net/books/21926/>.
3. Агрес О. Сутність поняття фінансова стійкість банку та фактори, що на неї впливають. *Львівський національний аграрний університет*. 2016. № 11. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/11/106.pdf>.
4. Телишевська Л., Коренська А. Оцінювання фінансової стійкості банків як елементу управління. *Миколаївський національний університет імені В.О. сухомлинського*. 2015. № 8. С. 986–990. URL: <http://global-national.in.ua/archive/8-2015/207.pdf>.
5. Левкович О. В., Калашнікова Ю. М. Фінансова стійкість як передумова інноваційного розвитку підприємства. *Ефективна економіка*. 2021. № 4. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/4_2021/78.pdf.
6. Смиковська А., Грушко В. Фінансова стійкість банку, її оцінка та шляхи підвищення. Київ, 2019. С. 351–355. URL: <https://library.krok.edu.ua/ua/kategoriji/materiali-konferentsij/1027-finansova-stiikist-banku-ii-otsinka-ta-shliakhy-pidvyshchennia>.
7. Михайлюк Р. Основні критерії оцінювання фінансової стійкості комерційного банку. Суми, 2006. С. 224–233. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/55593>.
8. Почтар В. Оцінка фінансової стійкості банку : магістерська робота. Київ, 2021. 144 с. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/19303/1/Dyplom072_Pochtar_Levchenko.pdf.
9. Орлов В. Фінансова стійкість та фінансова стабільність: теоретичне узгодження дефініцій. *Науковий вісник*. 2021. Зб. наук. пр. №11-12.

С. 288–289. URL: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2021/288-289/pdf/42-48.pdf>.

10. Звіт про фінансову стабільність, червень 2024 року. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2024-H1.pdf.

11. Довгань Ж. Взаємозв'язок фінансової стійкості, стабільності, безпеки, надійності та ефективності банківської системи. Тернопіль, 2015. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/18922/1/взаємозв'язок%20фінансової%20стійкості%20стабільності.pdf>.

12. Міюкова Г. І., Самсонова К. В. Фактори впливу на фінансову стійкість підприємства. *Наукові записки КНТУ*. 2011. № 11. С. 12–15. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/84825095.pdf>.

13. Левкович О. В., Калашнікова Ю. М. Фінансова стійкість як передумова інноваційного розвитку підприємства. *Ефективна економіка*. 2021. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8776>.

14. Орлов В. Фінансова стійкість та фінансова стабільність: теоретичне узгодження дефініцій. *Науковий вісник*. 2021. Зб. наук. пр. №11-12. С. 288–289. URL: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2021/288-289/pdf/42-48.pdf>.

15. Ананьєва Ю. Вплив глобалізації на фінансову стабільність підприємств та стратегії її забезпечення. *Економіка та суспільство*. 2023. С. 55. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2828>.

16. Диба М., Осадчий Є. Вплив глобалізації на банківську систему України. *Вісник нбу*. 2011. С. 42–46. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/fd361a9e-16f5-4435-afdd-b42417f69a5b/content>.

17. Гладинець Н., Копча С., Ряшко Н. Фінансова стійкість банківської системи України та її значення для розвитку економіки. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2018. № 6. С. 534–537. URL: https://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/17_2018/94.pdf.

18. Майбутнє банкінгу: сучасні виклики та перспективи розвитку. *Збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції*. Київ, 2017. URL: https://kneu.edu.ua/userfiles/ifba/17-5386_ZbD196rnik_v_2_28F29.pdf.

19. Бурдейна В. Понад пів року війни: стан та перспективи банківського сектору. *Юридична газета*. 2022. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/ponad-piv-roku-viyni-stan-ta-perspektivi-bankivskogo-sektoru-.html>.

20. Гладких Д. Забезпечення банківської безпеки України в умовах розвитку інформаційної економіки. 2020. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-02/gladkikh_vidguk_naumik.pdf.

21. Пріоритети досліджень Національного банку України до 2025 року. *Національний банк України*. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Research_Priorities_NBU_2025_new.pdf.

22. Вовченко О. С., Єгоричева С. Б. Фінансова стабільність банків в умовах динамічного макроекономічного середовища. Полтава : ПУЕТ, 2021. 221 с. URL: <https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PoltNTU/9526/1/Монографія%202021.pdf>.

23. Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості в умовах воєнного стану (грудень 2023 р. - січень 2024 р.). *НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ СТРАТЕГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ*. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-pidtrymky-finansovoyi-stiykosti-v-umovakh-voyennoho-17>.

24. Рисін В. В., Біда А. Фінансова стійкість банку: чинники та особливості забезпечення. *Ефективна економіка*. 2021. № 3. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2021/3.pdf.

25. Кучер Р. Вплив банківської системи на економіку України. Чернівці, 2015. URL: <https://goo.su/qXKv>.

26. Андрейків Т. Я., Кицун С. М., Курят О. О. Банківська система України та її роль у розвитку реального сектору економіки. № 58. *Економічні науки*. 2019. URL: <http://journals-lute.lviv.ua/index.php/visnyk-econom/article/view/863>.
27. Банківська система та її роль в ринковій інфраструктурі. реферат. *Освіта.UA*. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/bank/19682/>.
28. Віскарєва Е., Дорошенко Н. Роль банківської системи у відновленні економіки України економічні науки. *Молодий вчений*. 2023. Т. 120, № 8. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5919>.
29. Васильєв О., Гой В. Методи прогнозування фінансової стійкості підприємства в умовах кризи. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. С. 116–121. URL: <http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2016/17-2016/25.pdf>.
30. Ткаченко О. О. Порівняння фінансової стійкості банківських систем країн Європи. *Черкаський навчально-науковий інститут*. 2015. № 4. URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/887/897>.
31. Марущак В., Демко І. Порівняння національних та міжнародних стандартів (положень) бухгалтерського обліку щодо оформлення фінансової звітності підприємств. *Львівський національний університет імені Івана Франка*. 2022. С. 87–88. URL: https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/39916/2/RSESGP_2022_Demko_I_I-Comparpson_of_national_and_87-88.pdf.
32. Харченко Н. В., Грушак О. О. Порівняльний аналіз стандартів бухгалтерського обліку нематеріальних активів в Україні та зарубіжних країнах. *Економічна наука*. С. 39–42. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/23_2017/9.pdf.
33. Вольська С. Порівняльна характеристика методів оцінювання фінансової стійкості банку. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. № 10. С. 178–181. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_10/43.pdf.

34. Григорів О. О., Дутчак І. Б., Гордієнко М. І. Впровадження міжнародних стандартів обліку в державному секторі України. *Економіка та суспільство*. 2024. № 59.

URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3533/3463>.

35. Шульженко Г. М. Управління кредитним ризиком у контексті забезпечення та збереження фінансової стійкості комерційних банків. *ДВНЗ “Українська академія банківської справи НБУ”*. 2012. № 36. С. 311–318.

URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/58394/6/Shulzhenko.pdf>.

36. Лелеко Т. Ю. Ризик втрати фінансової стійкості та його місце в класифікації ризиків. *Ефективна економіка*. 2020. № 12.

URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2020/208.pdf.

37. Вовченко О. С. Сучасні методичні підходи до оцінки фінансової стабільності банку. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2016. № 5 (77). URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/300241429.pdf>.

38. Вінниченко О. В., Громакова В. В. Теоретичні аспекти фінансової стійкості банку. *Бізнесінформ*. 2020. № 5. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2020-5_0-pages-375_381.pdf.

39. Дзюблюк О. В., Михайлюк Р. В. Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи. Тернопіль, 2009. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/525/1/finansova_stiyk_bankiv_dzublyck.pdf.

40. Сизова А. С. Методи оцінки фінансової стійкості комерційних банків. *Харківський навчально-науковий інститут ДВНЗ «Університет банківської справи»*. № 2017. С. 39–40.

URL: https://eprints.kname.edu.ua/45271/1/ilovepdf_com-40-41.pdf.

41. Ясіновська І. Ф. Сучасні підходи до оцінки фінансової стійкості підприємств. *Європейські перспективи*. 2016. № 2.

URL: <https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/10/Ясіновська-21.pdf>.

42. Ліснічук О., Нестерчук Т. Методичні підходи до оцінювання фінансової стійкості підприємства. *Мукачівський державний університет*. 2018. Вип. # 18. С. 454–462.
URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/18_ukr/63.pdf.

43. Вівчар О., Кос Т. Сучасні методи оцінювання фінансової стійкості підприємства. *Молодий вчений*. 2023. No 4 (116).
URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/5822/5693>.

44. Величко І. Д., Дорошенко Н. О. Фінансова стійкість банків України в воєнний період. *Глобалізація, інновації та економічна безпека: міждисциплінарний підхід до розвитку суспільства* : Міжнар. науково-практ. конф., м. Кременчук, 22 листоп. 2024 р.
URL: <https://www.economics.in.ua/2024/11/22.html>.

45. Звіт про фінансову стабільність. *Національний банк України*.
URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability/report>.

46. Гісем М., Король М. Проблеми фінансової безпеки банківського сектору України під час повномасштабного російського вторгнення. *Сталий розвиток економіки*. 2023. № 2(47). С. 43–49.
URL: <https://economdevelopment.in.ua/index.php/journal/article/view/845>.

47. Огляд інструментів підтримки фінансової стійкості в умовах воєнного стану в Україні (16.07 – 15.08.2023 року). *НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ СТРАТЕГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ*.
URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/ohlyad-instrumentiv-pidtrymky-finansovoyi-stiykosti-v-umovakh-voyennoho-14>.

48. Оцінка стійкості банків України 2023 року. *Національний банк України*.
URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Resilience_Assessment_Results_2023.pdf?v=9.

49. Огляд банківського сектору. *Національний банк України*.
URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/banki-v-umovah-trivaloyi-viyni-zberegli>.

doviru-kliientiv-visoku-operatsiynu-efektivnist-ta-pributkovist--oglyad-bankivskogo-sektoru.

50. Рада з фінансової стабільності звітує за рік роботи. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/vikliki-trivaloyi-povnomasshtabnoyi-viyni-rosiyi-proti-ukrayini--u-fokusi-uvagi-radi-z-finansovoyi-stabilnosti-za-ostanniy-rik>.

51. Негрей О. Ю. Оцінка фінансової стійкості банків України. 2023. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/8552/1/Негрей%20О.Ю.Оцінка%20фінансової%20стійкості%20банків%20України.pdf>.

52. Банківська система / Н. Ситник та ін. Львів : ЛНУ ім. Ів. Франка, 2020. 580 с. URL: https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/11/Blashchuk_Petyk_13_end.pdf.

53. Неізнана О., Григорук А., Литвин Л. Сучасні інструменти підтримки фінансової стійкості України в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. № 39. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1401>.

54. Наумов С. Як банки переживають другий рік великої війни. *Економічна правда*. 2024. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2024/01/22/708991/>.

55. Мороз Н., Червінська О., Наквацький М. Розвиток банківського сектору України. *Економіка та суспільство*. 2024. № 62. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3912>.

56. Іванченко Г., Махначова Н. Сталий розвиток в Україні: врахування ризиків та шлях відновлення. *Дискусійний круглий стіл*. Вінниця, 2024. URL: <http://www.vtei.com.ua/doc/2024/dok/t1.pdf>.

57. Крилова О. В., Федорова О. Г., Ісаєв І. С. Місце банківської системи України у післявоєнній відбудові країни. *Економічний вісник*. 2023. № 4. URL: https://ev.nmu.org.ua/docs/2023/4/EV20234_139-147.pdf.

58. Рудевська В., Хлань Я. Взаємозв'язок розвитку банківського сектору та економічного зростання країни. *Фінансово-кредитна діяльність*.

2019. Т. 2, № 29. С. 440–453.
URL: <https://fkd.net.ua/index.php/fkd/article/view/2121/2140>.

59. Свірський В. Вплив фінансового сектору на економічне зростання: ретроспективний аналіз емпіричних гіпотез та наукових парадигм сучасної світової науки. *Світ фінансів*. 2014. № 3. С. 72–82.
URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/5180/1/Свірський%20В..pdf>.

60. Що таке цінова стабільність і чому вона важлива для економіки України. *Національний банк України*.
URL: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/about/targets/target-sh>.

61. Поняття та структура принципу сталого розвитку. *Польсько-український портал*. URL: <https://www.polukr.net/uk/blog/2016/06/ponjatja-ta-struktura-principu-rozvitku/>.

62. Стратегія сталого розвитку / В. Боголюбов та ін. Київ : ВЦ НУБІПУ, 2018. 446 с.
URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/4bac_finan/Bogolubov_Strategij-stalogo-rozvitku.pdf.

63. Економічний вимір сталого розвитку / С. В. Войтко та ін. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2023.
URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/5b8ad51f-5415-481c-a2e2-6d7ae1962231/content>.

64. Торкатюк В. І., Стадник Г. В. Фінансовий механізм сталого розвитку економіки України. *Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова*. 2014.
URL: <https://eprints.kname.edu.ua/37893/1/9-10.pdf>.

65. Петрашевська А. Д., Колонтай С. М., Смелянська В. В. Вплив війни на кредитний ринок України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2023. № 48. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/48_2023ua/12.pdf.

66. Звіт про фінансову стабільність. *Національний банк України*.
URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/finansova-sistema-uspishno-protistoyit-viklikam-viyni---zvit-pro-finansovu-stabilnist>.
67. Татарин Н., Чорний Р. Фінансова система України під час війни. *Галицький економічний вісник*. 2022. № 5–6 (78–79).
URL: <https://galicianvisnyk.tntu.edu.ua/pdf/78-79/1111.pdf>.
68. Морозов Є. Антикризові заходи в системі управління підприємством. *Держава та регіони*. 2018.
URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2018/3_2018/19.pdf.
69. Грибан С. В. Система антикризового управління підприємством. *Ефективна економіка*. 2013. № 11.
URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2467>.
70. Федець А. В. Державна політика фінансової безпеки банківського сектору України : ДИСЕРТАЦІЯ. Харків, 2023. 238 с.
URL: <https://nuczu.edu.ua/images/topmenu/science/spetsializovani-vcheni-rady/disFedets.pdf>.
71. Белінська Я. Стабільність банківської системи: загрози та шляхи їх подолання. *Національний інститут стратегічних досліджень*. 2010.
URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/stabilnist-bankivskoi-sistemi-zagrozi-ta-shlyakhi-ikh-podolannya>.
72. Горбачова І. В. Перспективи реалізації цілей сталого розвитку в умовах пандемії: досвід німеччини та франції. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2022. Вип. 41. С. 26–31.
URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/41_2022ua/7.pdf.
73. Герасименко Т. Вплив соціального інвестування бізнесу на розвиток суспільства: імплементація міжнародного досвіду в Україні. *Економіка та суспільство*. 2023. № 55.
URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2899>.
74. Біляєва В. Забезпечення фінансової стійкості банку засобами фінансового інжинірингу : ДИСЕРТАЦІЯ. Харків, 2017. 360 с.

URL: https://www.hneu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/11/Bilyayeva-V.Yu_-Disertaciya-Vchenna-rada-D-64.055.02-2017.pdf.

75. Дзюблюк О. В., Михайлюк Р. В. Фінансова стійкість банків як основа ефективного функціонування кредитної системи. Тернопіль, 2009. 257 с.

URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/525/1/finansova_stiyk_bankiv_dzublyck.pdf.

76. Райко Д. В., Подрез І. О. Оціальна відповідальність як інструмент управління сталим розвитком промислового підприємства. *Проблеми економіки*. 2020. № 1 (43).

URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2020-1_0-pages-173_189.pdf.

77. Івасів І., Гарбар Є. Фінансова стійкість банків в умовах високої волатильності ринків 0. *Вісник кнтеу*. 2018. № 2.

URL: <http://visnik.knute.edu.ua/files/2018/02/5.pdf>.

78. Нємченко А. Ю. Фінансова стійкість банківської системи України : Магістерська робота. Київ, 2020. 102 с.

URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4098540f-97aa-4c3b-ae8e-1bb2e38581c6/content>.

79. Березянко Т. В. Напрямки реалізації завдань соціальної відповідальності в банківсько-фінансовому секторі України. *Національний університет харчових технологій, м.київ*. 2023.

URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5dd66663-a068-470f-81b4-c68d87f20000/content>.

80. Джеджула В. В., Єпіфанова І. Ю., Шевчук Д. Г. Сутність та складові організаційно-економічного механізму управління енергозбереженням закладів охорони здоров'я. *Innovation and sustainability*. 2024. № 3. URL: <https://inns.com.ua/en/journals/tom-4-3-2024>.

81. Боднар О. А., Салюк С. В. Формування корпоративної соціальної відповідальності банківського сектору в період пандемії. *Modern economics*.

2021. № 29(2021). С. 17–23. URL: <https://modecon.mnau.edu.ua/formation-of-corporate-social-responsibility/>.

82. Сиротюк Г. Взаємозв'язок між соціальною відповідальністю та сталістю розвитку бізнесу. *Аграрна економіка*. 2023. Т. 16, № 3-4. С. 27–35. URL: <http://agrarianeconomy.lnau.edu.ua/index.php/en/archive/64-arkhiv-nomeriv/2023-t-16-3-4/522-3>.

83. Балабанюк Ж. М. Взаємозв'язок корпоративної соціальної відповідальності та політики руху персоналу організації. *Економічна наука*. 2012. № 3. С. 25–28. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/3_2012/9.pdf.

84. Варвус А. І. Зарубіжний досвід соціальної відповідальності бізнесу. *Регіональна економіка*. 2024. № 1. URL: https://re.gov.ua/re202401/re202401_112_VarvusAI.pdf.

85. Пасінович І., Сич О. Розвиток корпоративної соціальної відповідальності банків в Україні в контексті сталого розвитку. *Інтелект*. 2022. XXI, № 2. URL: http://www.intellect21.nuft.org.ua/journal/2022/2022_2/11.pdf.

86. Петрашко Л. П., Мартинюк О. Європейські бізнеспрактики корпоративної соціальної відповідальності: кейси. Київ : КНЕУ, 2019. 239 с. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/2ccde17614fe1331c691_file.pdf.

87. Соціальна відповідальність українського бізнесу. *Результати опитування UNDP*. URL: http://pmguinfo.dp.ua/images/documents/korp_otnosheniya/soc_otvetstvennost.pdf.

88. Пушкар М. С., Голінач Л. Соціальна відповідальність бізнесу: теорія і практика : монографія. Тернопіль : Карт-бланш, 2018. 215 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/40116/1/Монографія%20Голінач,%20Пушкар.pdf>.

89. Шемаєва Л. Г. Проблеми та перспективи зміцнення стійкості фінансової системи України. *Національний інститут стратегічних*

досліджень. 2022. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2020-05/rozgornuta-versiya-dopovid-shemaevoi-1.g.pdf>.

90. Коваленко Є. В. Організаційно-економічний механізм управління корпоративною соціальною відповідальністю : ДИСЕРТАЦІЯ. Суми, 2018. 244 с. URL: https://econ.biem.sumdu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/05/Kovalenko_dis_2018.pdf.

91. Кузнєцова А. Я., Семів Л. К., Скринник З. Е. Соціальна відповідальність суспільних інститутів: інноваційний та соціально-гуманітарний аспект. Київ : ДВНЗ «Ун-т банк. справи», 2019. 287 с. URL: <https://econom.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/07/monohrafiia-SOTSVIDPOVIDALNIST-SUSPILNYKH-INSTYTUTIV-1.pdf>.

92. Школьник І. Публічні фінанси: транспарентність vs корупція. Суми : Вид-во "Ярославна", 2020. 208 с. URL: https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/88351/1/Shkolnyk_transparency.pdf.

93. Звіт корпоративної соціальної відповідальності. *UKRSIBBANK BNP PARIBAS GROUP*. URL: https://ukrsibbank.com/wp-content/uploads/2022/08/CSR2021_report_ua.pdf.

94. Цілі сталого розвитку України. *ДОБРОВІЛЬНИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ОГЛЯД*. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/Цілі%20Сталого%20розвитку%20-%20Добровільний%20національний%20огляд.pdf>.

95. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року (проект) / Л. Г. Руденко та ін. 2017. URL: <https://www.sd4ua.org/wp-content/uploads/2015/02/Strategiya-stalogo-rozvytku-Ukrayiny-do-2030-roku.pdf>.

96. Кремень В. М., Кремень О. І., Гуляєва Л. П. Роль банківського кредитування у розвитку економіки України. *Проблеми економіки*. 2020. № 3 (45). URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2020-3_0-pages-176_183.pdf.

97. Фостяк В. Роль банківського капіталу в забезпеченні розвитку національної економіки. *Регіональна економіка*. 2009. № 3. URL: https://ird.gov.ua/pe/re200903/re200903_123_FostyakVV.pdf.
98. Рачинська Г., Гарасюк І. Соціальна відповідальність банків у контексті забезпечення соціально-економічного розвитку країни. *Класичний приватний університет*. 2021. Вип. 2(25). URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2021/2_25_ukr/8.pdf.
99. Карчева Г. Т. Фінансовий стан банків України в умовах загрози світової фінансово-економічної кризи. *Ефективна економіка*. 2020. № 3. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2020/11.pdf.
100. Краснова І. В. Роль та місце банківської системи в забезпеченні економічного зростання в умовах фінансової інтеграції. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 21. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/21_2016/13.pdf.
101. Розвиток фінансового сектору. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/about/develop-strategy>.
102. Стратегія сталого розвитку України до 2030 року. *ПРОЕКТ*. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ua/UNDP_Strategy_v06-optimized.pdf.
103. Жердецька Л., Ткач В. Банківська система у забезпеченні економічного зростання: теорія та емпіричний взаємозв'язок. *НАУКОВИЙ ВІСНИК Одеського національного економічного університету*. 2021. № 7-8 (284-285). URL: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2021/284-285/pdf/33-46.pdf>.